

राष्ट्रीय जनगणना २०७८
तहगत सहकार्य, समन्वय र सहयोग अध्ययन प्रतिवेदन

राष्ट्रीय जनगणना निर्देशक समितिबाट कार्यान्वयनको लागि स्वीकृत : मिति २०७६ असोज १३ गते

तहगत समन्वय, सहकार्य र सहयोग सुझाव समिति
२०७६ आषाढ

विषय सूची

परिच्छेद एक: परिचय	2
१.१ पृष्ठभूमी.....	2
१.२ अध्ययनको आवश्यकता.....	2
१.३ समितिको कार्यक्षेत्र	3
१.४ अध्ययन विधि	4
१.५ अध्ययनको सीमा	4
परिच्छेद दुई: जनगणना तयारीको वर्तमान अवस्था	5
२.१ जनगणना तयारीका कार्य.....	5
२.२ राष्ट्रिय जनगणना सञ्चालन तथा व्यवस्थापन आदेश, २०७६ का मुख्य प्रावधानहरू	5
२.३ राष्ट्रिय जनगणना २०७८ का मुख्य कार्यहरू	7
परिच्छेद तीन: सहकार्य, समन्वय र सहयोगको क्षेत्र पहिचान	9
३.१ तहगत सहकार्य, समन्वय र सहयोगको आवश्यकता	9
३.२ सहयोगका क्षेत्र	9
३.३ समन्वय र सहकार्यका क्षेत्र	10
परिच्छेद चार: सुझाव र सिफारिस	11
४.१ सुझाव	11
४.२ सिफारिस	12
४.२ आगामी कार्यदिशा	15
अनुसूची	16
अनुसूची १ : छलफल तथा अन्तरक्रियाबाट प्राप्त राय सुझावहरू	16
अनुसूची २: विभिन्न मन्त्रालय तथा प्रदेशस्तरमा गरिएको छलफलका सहभागिहरूको विवरण	30

परिच्छेद एक: परिचय

१.१ पृष्ठभूमी

केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागबाट आगामी २०७८ सालमा सञ्चालन हुन गईरहेको राष्ट्रिय जनगणना नेपालको इतिहासमा बाह्रौं र संघीय गणतन्त्र नेपालको पहिलो जनगणना हो । वि.सं. १९६८ (सन् १९९९) देखि जनगणना गर्ने कार्य शुरू भएको इतिहास छ । तत्पश्चात लगभग प्रत्येक दश/दश वर्षको अन्तरालमा जनगणना सञ्चालन हुँदै आएको छ । परिवर्तित राज्य संरचनामा आगामी जनगणनाबाट प्राप्त हुने तथ्याङ्क संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका सरकारको लागि आधारभूत तथ्याङ्कको स्रोत हुने र यसको सफल सञ्चालनका लागि संघ, प्रदेश, स्थानीय तह तथा तत् तत् तहमा क्रियाशील सरकारी तथा गैर सरकारी निकाय, निजी क्षेत्र, सहकारी क्षेत्र, नागरिक समाज, प्राज्ञिक वर्ग, सञ्चार माध्यम लगायत घरपरिवार र आम नागरिकको भूमिका अत्यन्त महत्वपूर्ण हुन्छ ।

जनगणना प्रत्येक दशकमा गरिने एक नियमित तथा महत्वपूर्ण कार्यक्रम भएकोले आगामी राष्ट्रिय जनगणना कार्यक्रम, २०७८ को तयारीको सिलसिलामा केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागले आर्थिक वर्ष २०७४/७५ देखि तयारी चरणका विभिन्न कार्यहरू शुरू गरि सकेको छ । चालु आ.व. २०७५/७६ देखि करिब ४ वर्ष अवधिमा सम्पूर्ण तयारीका कार्यहरू तथा जनगणनाको स्थलगत कार्यसमेत सम्पन्न गरी नतिजा सार्वजनिक गर्नु पर्ने दायित्व रहेको छ ।

आगामी आर्थिक वर्ष देखि राष्ट्रिय जनगणना कार्यक्रम, २०७८ को लागि छुट्टै बजेट शिर्षक उपलब्ध भई कार्यक्रम तथा बजेट स्वीकृत बजेट विनियोजन समेत भई सकेको छ । यसै अवधिमा राष्ट्रिय जनगणनालाई व्यवस्थित तरिकाले सञ्चालन गर्न “राष्ट्रिय जनगणना सञ्चालन तथा व्यवस्थापन आदेश, २०७६” मन्त्रपरिषद्बाट स्वीकृत भई राजपत्रमा प्रकाशन हुने क्रम रहेको छ ।

१.२ अध्ययनको आवश्यकता

नेपालको संविधानले जनसांख्यिक तथ्याङ्कलाई अद्यावधिक गर्दै राष्ट्रिय विकास योजनासँग आवद्ध गर्ने नीति अवलम्बन गरेको छ । संविधानमा व्यवस्था भएका मौलिक हकहरू जस्तै: समानताको हक, शिक्षा सम्बन्धी हक, भाषा तथा संस्कृतिको हक, रोजगारीको हक, श्रमको हक, स्वास्थ्य सम्बन्धी हक, महिलाको हक, बालबालिकाको हक, दलितको हक, ज्येष्ठ नागरिकको हक, सामाजिक न्यायको हक, सामाजिक सुरक्षाको हक आदि र समानुपातिक तथा समावेशी सिद्धान्तको कार्यान्वयन तथा मूल्यांकन गर्न र प्रतिनिधि सभा तथा प्रदेश सभाको क्षेत्र निर्धारण गर्ने सिलसिलामा जनगणनाबाट प्राप्त हुने तथ्याङ्कको प्रयोग हुने व्यवस्था गरेको छ । संघीय शासन अवलम्बन पश्चात हुने जनगणनाले संघ, प्रदेश र स्थानीय तह अनुसार र राष्ट्रिय आवश्यकताअनुसार खण्डिकृत तथ्याङ्क उपलब्ध गराउनु पर्ने आवश्यकता देखिन्छ । त्यसैगरी संविधानको धारा २८९ मा विशेष अधिकारको समीक्षा र पुनरावलोकन अन्तर्गत नेपाल सरकारले प्रत्येक दश वर्षमा हुने राष्ट्रिय जनगणनासँगै महिला

तथा दलित समुदायको विशेष अधिकारको व्यवस्थाको कार्यान्वयन र त्यसको प्रभाव सम्बन्धलाई आधार मान्ने विषय उल्लेख छ ।

राष्ट्रिय जनगणना संघको कार्यक्षेत्र भित्र परेको भएता पनि प्रदेश र स्थानीय तहको समेत सहभागिता, समन्वय, सहकार्य र सहयोगसमेत जुटाएर एक माहान अभियानका रूपमा सम्पन्न गर्नुपर्ने हुन्छ । आगामी राष्ट्रिय जनगणना सञ्चालनका लागि तथ्याङ्क ऐन, २०१५ तथा तथ्याङ्क नियमहरू, २०४१ र तथ्याङ्क विकासका लागि राष्ट्रिय रणनीति, २०७५ तथा राष्ट्रिय जनगणना सञ्चालन तथा व्यवस्थापन आदेश, २०७६ मुख्य कानूनी तथा नीतिगत आधार रहेका छन् । यसका अतिरिक्त यस अध्ययन प्रतिवेदनको आवश्यकता निम्न अनुसार रहेको छ ।

- प्रदेश र स्थानीय तहको जनसांख्यिक तथ्याङ्क तथा सूचकहरूको आवश्यकता पहिचान गरी सो अनुसारका सूचकहरू उत्पादनको वातावरण बनाउन,
- संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको लागि आवश्यक ठूलो परिमाणका आधार तथ्याङ्क उत्पादन हुने भएकाले तीनै तहको भूमिका र अपनत्व सिर्जना गर्ने वातावरण बनाउन,
- गणना सञ्चालनको समयमा प्रादेशिक तथा स्थानीय गणना व्यवस्थापन तथा सञ्चालन सहज बनाउन,
- गणनामा हरेक स्थानीय तहका वडाहरूमा अक्सर बसोबास गर्ने सबै व्यक्ति र परिवारहरू कोहि नछुट्ने र कोहि नदोहोरिने वातावरण तयार गर्न,
- जनगणनाका लागि आवश्यक मानव स्रोत र अन्य स्रोत परिचालन सहज बनाउन,
- गणना सामग्रीको सुरक्षा र परिवहनको वातावरण सहज बनाउन,
- प्रचार प्रसार तथा अनुगमन तथा निरीक्षण कार्य प्रभावकारी बनाई गणनाको गुणस्तर अभिवृद्धि हुने वातावरण बनाउन,
- प्रदेश र स्थानीय तहले सञ्चालन गर्ने सर्वेक्षणहरूमा अवधाराणागत समानता कायम गर्नका लागि उनिहरूको क्षमता विकास हुने वातावरण बनाउन ।

१.३ समितिको कार्यक्षेत्र

राष्ट्रिय जनगणना निर्देशक समितिको मिति २०७५/१०/१५ गतेको बैठकबाट प्रदेश तथा स्थानीय सरकारसँग सहकार्य गर्ने सम्बन्धमा निम्न बमोजिको निर्णय भएको थियो ।

संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारबीच आपसी सहयोग, सहकार्य र समन्वयका लागि जनगणना कार्यमा आवश्यक सहयोग र सहकार्य हुन सक्ने क्षेत्रका बारेमा छलफल गरी सुझावसहित प्रतिवेदन तयार गर्नको लागि राष्ट्रिय योजना आयोगका सहसचिवस्तरको निम्न बमोजिमको समिति गठन गर्ने र यस समितिले सम्बन्धित पक्षसँग छलफल गरी आषाढ मसान्तभित्र प्रतिवेदन बुझाउनु पर्ने कार्यक्षेत्र तोहिएको थियो । जसअनुसार तोकिएको निकायहरूबाट समितिमा रहने सदस्यहरू निम्न अनुसार मनोनयन हुनु भएको थियो ।

क) सहसचिव श्री खोमराज कोइराला, राष्ट्रिय योजना आयोग	- संयोजक
ख) उपसचिव, श्री अन्जन कुमार मिश्र, प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	- सदस्य
ग) उपसचिव, श्री डिल्ली राज अर्याल, अर्थमन्त्रालय	- सदस्य
घ) उपसचिव, श्री ईश्वर राज गिरी, संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय	- सदस्य
ड) निर्देशक, ढुण्डिराज लामिछाने, जनसंख्या शाखा, केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग	- सदस्य सचिव

१.४ अध्ययन विधि

यस प्रतिवेदन तयार गर्न निम्न बमोजिमको विधि र प्रक्रिया अपनाईएको थियो ।

क) सहयोग र सहकार्यको क्षेत्र पहिचान: प्रतिवेदन तयारीको क्रममा समितिको पाँचवटा बैठक बसेको थियो । समितिका पदाधिकारीहरूको कार्य विभाजन गरी विभिन्न सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरूले राष्ट्रिय जनगणनामा सहयोग गर्न सकिने विषय र क्षेत्रहरूको पहिचान गरिएको थियो ।

ख) छलफल तथा अन्तरक्रिया: केन्द्रमा जनगणनासँग प्रत्यक्ष र परोक्ष सरोकार राख्ने महत्वपूर्ण मानिएका प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, अर्थ मन्त्रालय, संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, सूचना तथा सञ्चार प्रविधि मन्त्रालय वा सो अन्तर्गतका पदाधिकारीहरूको उपस्थितिमा छलफल कार्यक्रममा सञ्चालन गरिएको थियो ।

ग) प्रदेशस्तरमा अन्तरक्रिया गरी सुभावा संकलन: समितिका सदस्यहरू सहितको टोलीले ७ वटै प्रदेशमा भ्रमण गरी मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय माफत प्रदेश प्रमुख सचिव तथा सबै सचिव सहित प्रदेश योजना आयोग, प्रदेश मन्त्रालय, सम्बन्धित स्थानीय तह, जिल्ला प्रशासन कार्यालय, प्रदेश कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयका लगायतका निकायका प्रतिनिधि सहभागी कार्यक्रममा छलफल तथा अन्तरक्रिया सञ्चालन गरेको थियो ।

१.५ अध्ययनको सीमा

तीनै तहका सरकारसँग सम्बन्धित रहेको अध्ययनको विषय बहुआयामिक छ । अध्ययनको समय सीमा र विषयको व्यापकताका कारण संघीय सरकारका महत्वपूर्ण मन्त्रालयहरूबाट मात्र सुभावा संकलन गरिएको छ । त्यसैगरी प्रदेशस्तरमा सञ्चालन गरिएको छलफल तथा अन्तरक्रिया कार्यक्रममा प्रदेश सदरमुकाममा रहेको स्थानीय तहबाट मात्र सुभावा संकलन गरिएको छ ।

।

परिच्छेद दुई: जनगणना तयारीको वर्तमान अवस्था

२.१ जनगणना तयारीका कार्य

आ.व. २०७५/७६ देखि राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को तयारी कार्यको लागि कार्यक्रम तथा बजेट विनियोजन भई कार्य प्रारम्भ गरिएको छ। आगामी जनगणना सम्पन्न गर्न यो अध्ययन प्रतिवेदन तयार गर्दा तीन वर्षभन्दा कम (२९ महिना) समय बाँकी रहेको छ। यो समयवधि निकै कम भै सकेको अवस्था रहेको छ। केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागले विगतमा जनगणना तयारीका केही कार्यहरू गरिरहेको छ। हालसम्म गरेको कार्यको संक्षिप्त विवरण निम्न अनुसार रहेको देखिन्छ।

- “राष्ट्रिय जनगणना सञ्चालन तथा व्यवस्थापन आदेश, २०७६” मन्त्रिपरिषद्बाट स्वीकृत भएको
- संयुक्त राष्ट्र संघ जनसंख्या कोषको प्राविधिक सहयोगमा जनशक्ति तथा आर्थिक श्रोत सहितको मास्टर डकुमेण्ट्स प्रयोगको लागि राष्ट्रिय योजना आयोगबाट सैद्धान्तिक सहमति प्राप्त भएको।
- नेपाल सरकारका सम्पूर्ण मन्त्रालय, आयोग तथा निकायका उच्च पदस्थ कर्मचारी र विकास साभेदार निकायहरूको संलग्नतामा Envisioning the 2021 Population and Housing Census of Nepal कार्यक्रम सम्पन्न भएको।
- प्रदेश मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रीज्यूहरूको प्रमुख आतिथ्यतामा प्रदेशस्तरीय राष्ट्रिय जनगणना तयारी सन्दर्भमा बृहत् छलफल तथा अन्तरक्रिया कार्यक्रम सातवटै प्रदेशमा सम्पन्न भएको।
- भरतपुर महानगरपालिका र नेपालगञ्ज उपमहानगरपालिकामा सचेतना तथा सुभावा संकलन कार्यक्रम सञ्चालन भएको।
- विभिन्न विषयगत समितिको बैठक बसी प्रश्नावलीको मस्यौदा तयार गरिएको र उक्त मस्यौदा उपर विभिन्न निकाय तथा संघसंस्थाहरूसँग छलफल भई रहेको छ।
- मस्यौदा प्रश्नावली तयार गरी फिल्ड परिक्षण गर्नुका साथै संघ तथा प्रदेश सरकार अन्तर्गतका मन्त्रालय आयोग, ७७ वटा जिल्ला समन्वय समिति र ७५३ वटै स्थानीय तहमा सुभावाको लागि प्रश्नावली पठाईएको।

२.२ राष्ट्रिय जनगणना सञ्चालन तथा व्यवस्थापन आदेश, २०७६ का मुख्य प्रावधानहरू

यस आदेशमा संघ, प्रदेश र स्थानीय तह एवम् निजी तथा गैरसरकारी क्षेत्रबीच समन्वय र सहकार्यमा नेपाल भित्र बसोबास गर्ने सम्पूर्ण व्यक्तिको व्यक्तिगत तथा पारिवारिक तथ्याङ्क सङ्कलन, प्रशोधन, विश्लेषण, प्रकाशन र वितरण सम्बन्धी कार्यलाई समय सापेक्ष, भरपर्दो, विश्वसनीय तथा गुणस्तरीय बनाउने भन्ने मुल पक्ष रहेकोछ। तहगत समन्वय, सहकार्य र सहयोगका विषयमा निम्न विषयहरू उल्लेख गरेकोछ।

क) तथ्याङ्क संकलन प्रश्नावलीको किसिम: घरपरिवार सूचिकरण लगत संकलन, मुख्य प्रश्नावली र सामूदायीक प्रश्नावलीको प्रयोग गरिनेछ।

ख) तथ्याङ्क संकलन विधि : Multi-model approach विधिको प्रयोग गरिने । जस अनुसार प्रत्यक्ष अन्तर्वार्ता अनुसार कागजी प्रश्नावली, ट्याबलेट र ई सेन्सस् विधिसमेत अपनाईनेछ ।

ग) तथ्याङ्क प्रयोग र पृष्ठपोषण: आम प्रयोगकर्ताहरूमा सहज पहुँचका लागि आवश्यकता बमोजिम तथ्याङ्क प्रशोधन गरी नतिजा तयार गर्न सक्ने प्रणालीको विकास गरिनेछ ।

घ) जनगणना अधिकारीको व्यवस्था: केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग वा अन्तर्गतका कार्यालयमा कार्यरत अधिकृतस्तरका कर्मचारीबाट मात्र जनगणना अधिकारी तोक्न कर्मचारीको सङ्ख्या अपुग भएमा विभागले अन्य सरकारी निकायका कर्मचारीलाई जनगणना अधिकारीको रूपमा खटाउन सक्ने व्यवस्था बमोजिम संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका अधिकृत कर्मचारीहरूलाई जनगणना अधिकारीको रूपमा खटाउन सक्ने छ ।

ङ) प्रदेश जनगणना समन्वय समितिको व्यवस्था र काम, कर्तव्य र अधिकार: प्रदेशका प्रमुख सचिवको अध्यक्षता गठीत समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार निम्न बमोजिम रहेकोछ ।

- (क) राष्ट्रिय जनगणना कार्यलाई प्रभावकारी बनाउन आवश्यक सहयोग तथा सहजीकरण गर्ने,
- (ख) राष्ट्रिय जनगणना कार्यालयलाई आवश्यक पर्ने स्रोत साधन तथा जनशक्तिको व्यवस्थापनमा सहयोग गर्ने,
- (ग) राष्ट्रिय जनगणना कार्यका लागि प्रदेश र स्थानीय तहका निकायसँग आवश्यक समन्वय गर्ने,
- (घ) राष्ट्रिय जनगणना कार्यमा आउन सक्ने समस्या समाधान गर्ने, र
- (ङ) राष्ट्रिय जनगणना कार्यको अनुगमन गर्ने ।

च) स्थानीय जनगणना समन्वय समिति र काम, कर्तव्य र अधिकार: प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत वा नीजले तोकेको अध्यक्षता गठीत समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार निम्न बमोजिम रहेकोछ ।

- (क) राष्ट्रिय जनगणनाको लागि गरिने स्थलगत कार्यका लागि आवश्यक सहयोग र समन्वय गर्ने,
- (ख) तथ्याङ्क सङ्कलन कार्यलाई गुणस्तरीयता कायम गर्ने तथा पूर्ण गणना हुने व्यवस्थाको लागि सहजीकरण तथा प्रचार प्रसार गर्ने,
- (ग) स्थानीय जनगणना कार्यालयलाई आवश्यक पर्ने स्रोत साधनको व्यवस्थापनमा सहयोग गर्ने, र
- (घ) स्थानीय स्तरमा राष्ट्रिय जनगणना कार्यको अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण गर्ने ।

छ) कर्मचारी व्यवस्थापन: प्रदेश, जिल्ला तथा स्थानीय जनगणना कार्यालयको लागि आवश्यक कर्मचारीहरू आवश्यकता बमोजिम काजमा खटाउन सक्ने व्यवस्था रहेको छ ।

ज) तालिम व्यवस्थापनमा सहयोग: तालिम सञ्चालन तथा अन्य व्यवस्थापकीय कार्यको लागि संघ, प्रदेश वा स्थानीय तह अन्तर्गतका सरकारी कार्यालय, विद्यालयजस्ता सार्वजनिक भवनको प्रयोगमा सहयोग गर्ने र तालिम स्थानहरू पहिचान गर्न सहयोग गर्ने व्यवस्था रहेको छ ।

झ) प्रचार प्रसार: राष्ट्रिय जनगणनामा सबै बासिन्दाको सहभागिताका लागि सामाजिक सञ्जाल, रेडियो तथा टेलिभिजन कार्यक्रम, पत्रपत्रिका, पोष्टर, ड्यासबोर्ड, प्लेटफर्म तथा अन्य आधुनिक प्रविधि र माध्यमको प्रयोग गरी प्रचार प्रसार गर्ने र राष्ट्रिय जनगणनाको सन्देश प्रवाह गर्न सामाजिक हित अन्तर्गत सरकारी निकाय, विकास साभेदार, निजी तथा गैरसरकारी क्षेत्रसँग सहकार्य गर्ने व्यवस्था रहेको छ ।

ब) नतिजा प्रकाशन र वितरणसम्बन्धी व्यवस्था: राष्ट्रिय जनगणनाबाट प्राप्त अन्तिम नतिजालाई प्रयोगकर्ता समक्ष सहजरूपमा पुऱ्याउन लिफ्लेट, पोष्टर, हातेपुस्तिका, पुस्तक, नक्सा, वेबमा आधारित प्लेटफर्म र इन्फोग्राफिक्स समेतको माध्यम प्रयोग गर्न सकिनेछ ।

ट) गुणस्तर व्यवस्थापन: अनुगमन तथा सुपरीवेक्षणको कार्यमा प्रदेश र स्थानीय तहलाई समेत सहभागी गराउनु पर्ने र सो कार्यमा जिल्ला स्थित संघीय तथा प्रदेशका कार्यालयलाई समेत सहभागी गराउन सकिनेछ ।

ठ) सुरक्षा व्यवस्था: विभागले राष्ट्रिय जनगणना कार्य, गणना सामग्री तथा भरिएको प्रश्नावलीको सुरक्षाको पूर्ण व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ । यसका लागि विभागले सङ्घ र प्रदेश सरकारका सम्बन्धित निकायसँग नियमित सम्पर्क र समन्वय गर्नु पर्नेछ ।

ड) स्रोत साधनको व्यवस्था: (१) जनगणना कार्यालयले राष्ट्रिय जनगणनाको स्थलगत कार्यको लागि आवश्यक पर्ने भवन, सवारी साधन र अन्य स्रोत साधनको लागि सम्बन्धित समन्वय समितिको सहयोगमा सम्बन्धित निकायसँग माग गर्न सक्नेछ ।

ढ) सहयोग लिन सक्ने: (१) विभागले राष्ट्रिय जनगणना कार्यको सञ्चालन र व्यवस्थापनमा आवश्यकता अनुसार प्रदेश सरकार र स्थानीय तहको सहयोग लिन सक्नेछ । प्रदेश तथा स्थानीय तहले राष्ट्रिय जनगणना सञ्चालनमा आवश्यक सहयोग र सहजीकरण गर्नु पर्नेछ ।

ण) लागत साभेदारी गर्न सक्ने व्यवस्था: विभागले राष्ट्रिय जनगणनाको व्यवस्थापन र सञ्चालनका लागि प्रदेश र स्थानीय तहसँग लागत साभेदारी गर्न सक्नेछ । यसरी गरिने साभेदारी भवन तथा अन्य सामग्रीको उपयोग वा सम्बन्धित तहको कर्मचारी परिचालन जस्ता विषयमा समेत हुन सक्नेछ ।

त) नीजिक्षेत्रसँग समेत सहकार्य: संघ, प्रदेश, स्थानीय तह एवम् सरकारी नीजिक्षेत्र बीच समन्वय, सहयोग र सहकार्य गरी विश्वासिलो, गुणस्तरीय, समयसापेक्ष तथ्याङ्क उत्पादन र वितरण गरिनेछ ।

थ) तथ्याङ्क प्रयोग र पृष्ठपोषण: आम प्रयोगकर्ताहरूमा सहज पहुँचका लागि आवश्यकता बमोजिम तथ्याङ्क प्रशोधन गरी नतिजा तयार गर्न सक्ने प्रणालीको विकास गरिनेछ ।

२.३ राष्ट्रिय जनगणना २०७८ का मुख्य कार्यहरू

२.३.१ आ.व. २०७५/७६ को कार्य

- परियोजना डकुमेन्टको तयार गर्ने कार्य
- जनगणनाका लागि ७५३ स्थानीय तहको गणना नक्शाको तयार गर्ने कार्य
- जनगणनामा सोधिने प्रश्नावलीलाई अन्तिमरूप दिने र प्रश्नावली निर्देशिका लगायत अन्य सबै निर्देशिका तयार गर्ने कार्य
- पाँच वर्षको बजेट व्यवस्थापनका लागि नेपाल सरकार र दातृ निकायसँग सहयोग र समन्वयका कार्य
- जनशक्ति र अन्य स्रोत प्रक्षेपण गर्ने कार्य

- जनगणना सञ्चालन पूर्व पाईलट सर्वेक्षणको तयारी कार्य
- जनगणना व्यवस्थापन र संचालन प्रक्रियालाई अन्तिमरूप दिने
- सरोकारवाला पक्षहरूको राय, सुझावका लागि अन्तरक्रिया कार्यक्रम

आ.व. २०७६/७७ को कार्य

- जनगणना सञ्चालन पूर्व पाईलट सर्वेक्षण सञ्चालन कार्य
- गणना नक्शाको बाँकी कार्य गर्ने र नक्शा प्रिन्ट गर्ने कार्य
- पाईलट सर्वेक्षण कार्य पश्चात प्रश्नावली र निर्देशिका अन्तिमरूप दिने कार्य
- प्रचार प्रसार र सुचना शिक्षा कार्यक्रम तयार गर्ने
- प्रश्नावली तथा गणना निर्देशिका लगायत प्रशासनिक, आर्थिक निर्देशिका छपाई कार्य
- गणना सामग्री खरिद

आ.व. २०७७/७८ को कार्य

- प्रचार प्रसार तथा पैरवीका कार्य
- प्रदेश तथा जिल्ला र इलाका कार्यालय स्थापना
- गणना सामग्री ढुवानी
- विभिन्न चरणको तालिम सञ्चालन
- लगत सूची संकलन
- मुख्य गणना कार्य सञ्चालन
- भरिएका प्रश्नावली संकलन

आ.व. २०७९/८० को कार्य

- तथ्याङ्क प्रविष्टि कार्य
- जनगणना जाँच सर्वेक्षण (Post Enumeration Survey) कार्य
- प्रारम्भिक नतिजा सार्वजनिक तीन महिना भित्र
- सम्पूर्ण तथ्याङ्कीय प्रतिवेदन तथा नतिजा सार्वजनिक
- जनसंख्यीय विषयगत विश्लेषणात्मक प्रतिवेदन तयारी तथा प्रकाशनका कार्य

परिच्छेद तीन: सहकार्य, समन्वय र सहयोगको क्षेत्र पहिचान

३.१ तहगत सहकार्य, समन्वय र सहयोगको आवश्यकता

राष्ट्रिय जनगणना संघको कार्यक्षेत्रमा पर्ने विषय भएतापनि यसको सफल सञ्चालनका लागि तीनै तहका सरकार (संघ, प्रदेश र स्थानीय तह), सार्वजनिक निकाय, निजी क्षेत्र, गैर सरकारी संस्था, सामुदायिक संस्था, नागरिक समाज, सञ्चार जगत, अन्तर्राष्ट्रिय विकास साझेदार र आम जनताको सहयोग, समन्वय र सहकार्यको आवश्यकता हुन्छ। निम्न चरणमा सरकारका विभिन्न तहगत सहकार्य, समन्वय र सहयोगको आवश्यक हुन्छ।

- **योजना वा तयारीको चरण:** जनगणनाको प्रश्नावली तयारी र परीक्षणका साथै आवश्यक गणना सामग्री तयारीका लागि सचेतना, अन्तरक्रिया, छलफल, बहस जस्ता कार्यक्रम आआफ्नो क्षेत्रमा सञ्चालन गर्ने तथा सञ्चालित कार्यक्रममा भाग लिने कार्य गर्न सकिन्छ। केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागले तयार पारेको वा सहकार्यमा तयार भएको प्रचार प्रसार सामग्री वितरणमा सहयोगको आदानप्रदान गर्ने।
- **गणना सञ्चालन चरण:** गणना सञ्चालनका क्रममा तालिम सञ्चालनका लागि, गणनाका लागि आवश्यक जनशक्तिको उपलब्धताका लागि, गणना सामग्री ढुवानी र सुरक्षाका लागि, प्रचारप्रसार, पैरवी र उत्तरदातालाई उत्प्रेरित गर्ने कार्यका लागि र गणना कार्यको अनुगमनका लागि आआफ्नो क्षेत्रबाट सहयोग आवश्यक पर्छ।
- **गणना पश्चातको चरण:** गणना पश्चात तथ्याङ्क प्रशोधन, विश्लेषण, सार्वजनिकीकरण र उपयोगका लागि सबै क्षेत्रको सहयोग आवश्यक रहन्छ।

३.२ सहयोगका क्षेत्र

- **संघ:** जनगणनाको समग्र व्यवस्थापन (स्रोत परिचालन र व्यवस्थापन), तहगत समन्वय, गणना सामग्रीको तयारी, गणना विधि र मापदण्ड निर्धारण, गणना कार्यविधि र सूचीत आदेश, अन्तर्राष्ट्रिय विकास सहायता परिचालन, केन्द्रीय स्तरको तालिम सञ्चालन र प्रचारप्रसार, तथ्याङ्क प्रशोधन, विश्लेषण र प्रकाशन लगायतका कार्य।
- **प्रदेश:** गणना कार्यको प्रदेशस्तरीय समन्वय र सहजीकरण, गणना सामग्रीको सुरक्षा, प्रदेशस्तरको तालिममा सहजीकरण, गणनाका लागि आवश्यक जनशक्ति (निजामती र अन्य) उपलब्ध गराउने, प्रदेशस्तरीय प्रचारप्रसार, निजी क्षेत्र, गैर सरकारी क्षेत्र र नागरिक समाजसँग समन्वय र सहकार्य।
- **स्थानीय तह:** आफ्नो स्थानीय तहमा गणनाको समयमा “मेरो जनगणना-मेरो सहभागिता” को नारा अनुसार कोहि नछुट्ने कोही नदोहोरिने गरी हरेक व्यक्तिको गणना हुने वातावरण बनाउने, प्रचार प्रसारमा सहयोग गर्ने, गणना सामग्रीको सुरक्षा, गणनाका लागि आवश्यक कर्मचारी (निजामती र अन्य) उपलब्ध गराउने, स्थानीयस्तरीय प्रचारप्रसार, निजी क्षेत्र, गैर सरकारी क्षेत्र र नागरिक समाजसँग समन्वय र सहकार्य गरी गणनाका लागि उत्प्रेरक र सहज वातावरणको निर्माण गर्ने

३.३ समन्वय र सहकार्यका क्षेत्र

- प्रश्नावली निर्माण तथा सूचकहरूको पहिचान
- प्रचार प्रसार सामग्री निर्माण
- प्रचारप्रसार र सहजीकरण
- शान्ति सुरक्षा (गणना सामग्री र कर्मचारीको सुरक्षा प्रवन्ध)
- जनशक्ति उपलब्ध र परिचालन
- तालिममा सहजीकरण
- गणना कार्यको अनुगमन
- गणना सामग्रीको सुरक्षा र ढुवानी
- गणनाको सहजिकरण र वातावरण निर्माण

परिच्छेद चार: सुभावा र सिफारिस

४.१ सुभावा

छलफल तथा अन्तर्क्रियाबाट प्राप्त मुख्य सुभावाहरू निम्नानुसार रहेका छन् :

- केन्द्र, प्रदेश र स्थानीय तहका जनप्रतिनिधिहरूलाई जनगणनाको सिद्धान्त, प्रक्रिया, विधि, मापदण्ड लगायत सोधिने प्रश्नावली र त्यसबाट प्राप्त नजिताहरूको बारेमा जानकारी गराई समर्थन प्राप्त गर्न आवश्यक हुन्छ। जनगणनामा जनप्रतिनिधिलाई संलग्न गराई सञ्चालन गरिएमा गुणस्तरीय र भरपर्दो तथ्याङ्क प्राप्त हुन्छ।
- हरेक दश/दश वर्षमा गरिने जनगणनाको बीचमा समेत नियमित तथ्याङ्क उत्पादन हुने प्रणालीको विकास गर्नु पर्ने देखिन्छ।
- जिल्ला समन्वय समिति महासंघ, नगरपालिका महासंघ, गाउँपालिका महासंघ र अन्य संघसस्थाहरूसँग समेत स्थानीय तहमा समन्वय र सहकार्य गरी जनगणनाका कार्य सञ्चालन गर्नु पर्ने हुन्छ।
- जनशक्ति प्राप्तमा कर्मचारी भन्दा पढेका बेरोजगार युवालाई खटाउँदा उनीहरूलाई केही राहत हुने र विद्यार्थीलाई खटाउँदा डाटाको गुणस्तर र विश्वसनीय कायम हुने देखिन्छ।
- गणक सम्बन्धित घरमा पुग्यो कि पुगेन भनेर ट्रायक गर्नको लागि ट्रायकिड सिस्टमको लागि एप्लिकेशन नै बनाएर पठाउन सके डाटाको गुणस्तरमा सुधार र घर घरमै पुगेर लगत संकलन गर्ने कार्य सुनिश्चितता हुने देखिन्छ।
- प्राप्त तथ्याङ्कमा शुद्धिकरण ल्याउन गणक तथा सुपरीवेक्षक नियुक्ति देखि नै त्यसतर्फ ध्यान दिनु पर्ने देखिन्छ। रेडियो नेपालमा सर्कुलर आउँदा जनगणनामा व्यक्त गर्नपर्ने विषयलाई विभिन्न भाषामा प्रसारण Flow गर्न सकिन्छ।
- रेडियो, टेलिभिजन, एफ.एम. पत्रपत्रिका, डिजिटल अनलाइन लागतसँग सरकारी नीजि साभेदारी अन्तर्गत न्यून लागतमा जनगणनाका प्रचार प्रसार गर्नु पर्ने देखिन्छ। यसका लागि केही रकम अनुदान सहयोग आवश्यक पर्छ र राज्यको दायित्व अनुसार केही काम पनि हुने देखिन्छ।
- नीजि तथा सरकारी दुरसञ्चार प्रदाय संस्थाहरूले जनगणनाका सन्देश एस.एम.एस. सेवा प्रवाह सामाजिक हति अन्तर्गत गर्न सक्ने देखिन्छ।
- जनगणना कार्यमा हुलाक सेवाको प्रत्यक्ष सहकार्य गर्न सकिने देखिन्छ। हुलाक टिकट, हरेक पत्राचारको खाम बाहिर जनगणना सन्देशको छाप लगाउने कार्य तथा प्रचार प्रसारका सामग्री वितरण कार्यमा सहयोग हुन देखिन्छ।
- हामी सबैको जनगणना हो। जनगणनाका सम्बन्धमा आफै सजग तथा जानकारी हुनुपर्छ लगताय जनगणनाको महत्वको बारेमा जनचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु पर्ने देखिन्छ।
- नेपाल टेलिभिजन लगायत नीजि टेलिभिजन मार्फत जनगणनाको सन्देश प्रवाह गर्न भिडियो डकुमेन्टरी तयारी, परिसम्वाद, अन्तरवार्ता, सुचना सम्प्रेषण लगातयका माध्यमबाट प्रसारण गर्नु पर्ने देखिन्छ।

- वित्तीय अन्तरसंजाल (Financial interlinkage) प्रदेश र स्थानीय तहसँग गर्न सके प्रविधिको प्रयोगमा लागत साभेदारी हुन सक्ने देखिन्छ ।
- बन उपभोक्ता समूह, कृषक समूह, आमा समूह तथा स्वास्थ्य निकाय तथा संस्था विच जनगणनाको प्रचार प्रसारको वातावरण तयार गर्नु पर्ने देखिन्छ ।
- तथ्याङ्क संकलन, अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण, नतिजा प्रकाशन जस्ता कार्यमा नव प्रविधिको प्रयोग गर्नु पर्ने देखिन्छ ।
- जनगणनाको सन्देश प्रचार प्रसारका गर्दा विभिन्न भाषाहरूमा सामग्री तयार गर्नु पर्ने देखिन्छ ।
- भौगोलिक सूचना ट्रकिङ प्रणाली (GPS Tracking System) तथा फोन ट्रकिङ प्रणाली (Phone Tracking System) तयार गरी गणक तथा सुपरिवेक्षकलाई प्रत्यक्ष निगरानी गर्नु पर्ने देखिन्छ ।
- स्कुल, कलेज, अन्य शिक्षालयमा प्रत्येक कक्षामा जनगणनाको महत्व र जनगणना अवधिको बारेमा शिक्षक तथा शिक्षिका मार्फत जानकारी गराउनका लागि संघीय, प्रदेश तथा स्थानीय तहसँग तत्काल समन्वय गर्नु पर्ने देखिन्छ ।
- स्थानीय जनगणना कार्यालयले नागरिकहरूसँग प्रत्यक्ष संलग्न हुने व्यक्तिहरूसँग छलफल गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

४.२ सिफारिस

१. सरोकारवालाहरू बीच समन्वय स्थापित गर्ने

- क) तहगत समन्वय, सहयोग र सहकार्यका लागि संघमा उच्चस्तरीय समिति गठन गर्ने । यस समितिमा प्रदेश मुख्य मन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद् कार्यालय र स्थानीय तह (नगरपालिका र गाउँपालिका) महासंघका प्रतिनिधित्व रहने गरी उच्चस्तरीय तहगत समन्वय, सहकार्य र सहयोग समिति व्यवस्था गर्ने ।
- ख) राष्ट्रिय जनगणना सञ्चालन तथा व्यवस्थापन आदेश, २०७६ मा भएको व्यवस्था बमोजिम संघ, प्रदेश, स्थानीय तह, गैरसरकारी तथा निजी क्षेत्रहरूको समेत समन्वय, सहकार्य र सहयोगको लागि निश्चित विधि र प्रक्रिया तयार गर्ने,
- ग) प्रदेशमा हुने प्रदेश समन्वय परिषद्को नियमित बैठकमा राष्ट्रिय जनगणनाको एजेण्डा प्रस्तुत गर्ने र सहयोग, सहकार्य र समन्वयका क्षेत्रहरूको बारेमा छलफल तथा अन्तरक्रिया गरी आवश्यक निर्णय लिने,
- घ) प्रदेश सरकारले समन्वय, सहकार्य र सहयोग परिचालन गर्न स्थानीय तहहरूसँग र केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागसँग सम्पर्कका लागि प्रदेश मुख्य मन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयमा फोकल युनिट (समन्वय डेस्क) स्थापना गर्ने ।
- ङ) प्रदेशका सबै मन्त्रालयमा राष्ट्रिय जनगणना फोकल व्यक्ति व्यवस्था गर्न मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयले व्यवस्था मिलाउने र मन्त्रालयसँग सम्बन्धित सरकारी, गैर सरकारी तथा निजी क्षेत्रहरूको समन्वयमा प्रचार प्रसार र गणना कार्यमा सहजिकरणको वातावरण बनाउन नियमित छलफल गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।
- च) प्रदेश र स्थानीय तहले आफ्नो क्षेत्रमा क्रियाशील सञ्चार माध्यम, निजी क्षेत्र, नागरिक समाज, शैक्षिक संस्था आदिसँग समन्वय गरी सहयोग र सहकार्य गर्ने वातावरण निर्माण गर्ने ।

२. लागत साभेदारी गर्ने

- क) जनगणनाको कुनै विषय क्षेत्रगत क्रियाकलापमा प्रदेश र स्थानीय तहहरूको लागत सहभागिता: गणनाका लागि जनशक्ति परिचालनका लागि विज्ञापन तथा सुचना संप्रेषण, तालिम सञ्चालन, प्रचार प्रसारका कार्यहरू, अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण, कार्यालय भवन तथा अन्य सामग्रीको उपयोग आदिमा सहयोग परिचालन गर्न आफ्नो वार्षिक बजेटमा समेत कार्यक्रम समावेश गर्न प्रेरित गर्ने ।
- ख) राष्ट्रिय जनगणना कार्यको प्रचार प्रसार तथा पैरवी कार्यमा सरकारी, गैरसरकारी तथा निजी क्षेत्रसँग समेत साभेदारी गरी परिचालन गर्ने ।

३. प्रश्नावली निर्माण तथा सूचकहरूको पहिचान:

- क) मस्यौदा प्रश्नावली उपर प्राप्त राय सुझावको आधारमा आवश्यकता अनुसार प्रश्नावली परिमार्जन र संशोधन गर्ने ।
- ख) मस्यौदा प्रश्नावली तयार भएपछि यसका विषयवस्तु र प्रदेश तथा स्थानीय तहमा आवश्यक पर्ने सूचकको सम्भाव्य उपलब्धताबारे निर्वाचित पदाधिकारी तथा प्रशासकीय प्रमुखहरूलाई जानकारी गराउने । जनगणनाको उपयोगिताको बारेमा सरोकारवालालाई जानकारी गराउने ।
- ग) प्रदेश तथा स्थानीय तहमा संचालित छलफल तथा अन्तरक्रिया प्रश्नावली निर्माण, नतिजा सार्वजनिक, अनुगमन र गुणस्तर, तालिम, प्रचार प्रसार, भौगोलिक सूचना प्रणाली, सूचना प्रविधि, लैंगिक समावेशी जस्ता विषयमा प्राप्त सुझावहरूलाई केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागमा गठीत विषयगत समितिले आवश्यकतानुसार ग्रहण गर्ने ।

४. प्रचार प्रसार सामग्री निर्माण:

- क) सबै स्थानीय तहमा जनगणना शिक्षा सञ्चालन गर्ने ।
- ख) जनगणना शिक्षा अन्तर्गत विभिन्न स्थानीय भाषामा प्रचार प्रसार सामग्री जस्तै: अडियो, भिडियो, पर्चा, पम्फ्लेट, पोस्टर, व्यानर आदि तयार गर्ने ।
- ख) जनगणनाको मुख्य नारा “मेरो जनगणना-मेरो सहभागिता” तय गरी प्रचार प्रसार सामग्रीमा उक्त नार प्रयोग गर्ने ।
- ग) नेपाल सरकारको निर्देशनमा प्रदेश र स्थानीय तहले तोकिएको ढाँचामा प्रचार प्रसार सामग्री निर्माण गर्ने ।

५. प्रचारप्रसार र सहजिकरण:

- क) संघ, प्रदेश तथा स्थानीय तहमा रहेका सरकारी निकायहरूले आवश्यक प्रचार प्रसारका लागि अनिवार्यरूपमा कम्तिमा एउटा व्यानर कार्यालयमा राख्ने व्यवस्था मिलाउने । सोका लागि केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागले प्रचार प्रसारको विषयवस्तु उपलब्ध गराउने ।
- ख) प्रचार प्रसारका लागि केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागले संचारकर्मीहरू आवश्यकताको आधारमा अभिमुखिकरण तालिम सञ्चालन गर्ने ।

ग) जनगणना शिक्षा कार्यक्रम अन्तर्गत सबै तहका विद्यालयहरूमा जनगणनाको महत्व र सञ्चालन विधि र प्रक्रिया सहितको पाठ्य सामग्री तयार गरी सम्बन्धित निकायको समन्वयमा प्रत्येक कक्षामा पठन पाठनको व्यवस्था मिलाउने ।

६. शान्ति सुरक्षा (गणना सामग्री र कर्मचारीको सुरक्षा प्रबन्ध):

- क) केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागले गणनाका सामग्री भण्डारण र ढुवानीमा स्पष्ट कार्य योजना निर्माण गर्ने ।
- ख) प्रदेश र स्थानीय तहले गणना सामग्रीको लागि आवश्यक सुरक्षा र भण्डारण कार्यमा सहजिकरण तथा सहयोग उपलब्ध गराउने ।
- ग) गृह मन्त्रालय तथा रक्षा मन्त्रालयले आफु अन्तर्गत रहेका सबै निकायलाई गणना सामग्री, संलग्न कर्मचारीहरू, सामग्री ढुवानीमा आईपर्ने सुरक्षा व्यवस्था मिलाउन निर्देशन दिने ।
- घ) प्रदेशमा आन्तरिक तथा कानून मन्त्रालयले र स्थानीय तहले सोही अनुसार आवश्यक सुरक्षा व्यवस्थाको लागि निर्देशन दिने ।

७. जनशक्ति उपलब्ध र परिचालन:

- क) केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागले तालिममा प्रशिक्षक, गणना कार्य, अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण जस्ता कार्यमा आवश्यक जनशक्ति व्यवस्थापनको खाका तयार गरी परिचालन योजना बनाउने ।
- ख) प्रदेश मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद् कार्यालय र स्थानीय तहले आवश्यक जनशक्ति उपलब्ध गराउने ।

८. तालिममा सहजिकरण:

- क) प्रदेश र स्थानीय तहले प्रदेश, जिल्ला र स्थानीय तहस्तरीय तालिम कार्यक्रममा आवश्यक सहजीकरण गर्ने ।
- ख) स्थानीय तहको समन्वय र सहयोगमा तालिम हल पहिचान गरी उपलब्ध गराउने ।

९. गणना कार्यको अनुगमन:

- क) केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागले प्रदेश, जिल्ला तथा स्थानीय तहबाट हुने जनगणना कार्यको अनुगमन तथा निरीक्षणको लागि आवश्यक विधि र प्रक्रिया सहितको स्पष्ट कार्यविधि/निर्देशिका निर्माण गर्ने ।
- ख) प्रदेश र स्थानीय तहले अनुगमन तथा निरीक्षणको लागि सहयोग र समन्वय गर्ने ।

१०. गणनाको सहजिकरण र वातावरण निर्माण:

- क) प्रदेश तथा स्थानीय तहले सम्बन्धित स्थानमा गणना भए नभएको अवस्थाको सुक्ष्म निगरानी राख्नको लागि वडास्तरीय संयन्त्र निर्माण गर्न सक्ने गरी स्थानीय तह गणना सहजीकरण समिति निर्माण गर्ने ।
- ख) केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागले स्थानीय तह समन्वय समितिको सहयोगमा राजनैतिक दलका प्रतिनिधि तथा वडा प्रतिनिधिहरूलाई अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
- ख) अभिमुखीकरण कार्यक्रममा स्थानीय तहको समेत समन्वय र सहयोग तथा लागत साभेदारी गर्ने ।

११. वृहत उच्चस्तरी छलफल तथा अन्तरक्रिया कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने:

केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागले राजनैतिक दल, संघीय तथा प्रदेश ससंद, जनसंख्या विज्ञ वा समूह, पत्रकार, नागरिक समाज, नीजि क्षेत्र लगायतका सघंसंस्थाहरूसँग जनगणनाका व्यवस्थापकीय तथा प्राविधिक पक्षमा उच्चस्तरी छलफल तथा अन्तरक्रिया कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

४.२ आगामी कार्यदिशा

राष्ट्रिय जनगणना सञ्चालनका लागि तहगत समन्वय, सहकार्य र सहयोग गर्न देहाय बमोजिम कार्यदिशा हुनुपर्ने छ ।

१. संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा जनगणनासम्बन्धी कार्यको समन्वय, सहकार्य र सहयोगका लागि उच्चस्तरीय समिति गठन गर्ने ।
२. संघ, प्रदेश तथा स्थानीय तहले प्रचार प्रसार तथा पैरवीको लागि सरकारी तथा गैर सरकारी निकाय, नीजि क्षेत्र तथा आम नागरिकलाई सहयोगको लागि अपिल जारी गर्ने,
३. जनगणनाको सूचीत आदेश जारी गर्दा प्रदेश र स्थानीय तहको कर्तव्य र उत्तरदायित्व समेत समावेस गर्ने ।
४. निर्वाचित पदाधिकारी तथा प्रशासकीय नेतृत्व, आम समुदाय तथा सरोकारवालाहरूलाई प्रशनावली, जनगणनाको महत्व र प्रक्रिया र तहगत उत्तरदायित्व समेत जानकारी गराउन अभिमुखिकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
५. गुणस्तरीय, भरपर्दो र विश्वसनीय तथ्याङ्क उत्पादन गर्न सरकारी तथा गैर सरकारी निकाय, नीजि क्षेत्र, आम नागरिक समाज तथा सरोकारवालाहरूलाई आवश्यकता अनुसार परिचालन हुन प्रोत्साहन गर्ने ।
६. प्रदेश समन्वय परिषदको समेत सहयोग लिई स्थानीय तहसम्म सहयोग र सहकार्यको वातावरण निर्माण गर्ने ।

अनुसूची

अनुसूची १ : छलफल तथा अन्तरक्रियाबाट प्राप्त राय सुभावाहरू

१.१ प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय:

मिति २०७६/२/१७ गते प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद् कार्यालयका सचिव, सहसचिव र उपसचिवहरूको उपस्थितिमा निम्न बमोजिमका सुभावा प्राप्त भएको थियो ।

- प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद् कार्यालयले नीति, नियम, आदेश बनाउन सहयोग गर्ने, प्रचार प्रसार लगायतका विषयमा सबै निकायलाई सहयोगको लागि अपिल गर्ने कार्य गर्न सकिने ।
- प्रदेश तथा स्थानीय तहमा आवश्यक समन्वयका कार्यहरू र निर्देशन जारी गर्न सकिने ।
- नीति, रणनीतिले अपेक्षा गरेका तथ्याङ्क र जगणनामा प्रस्ताव गरेको प्रश्नमा के कति तादम्यता छ, छैन भने सम्बोधन गर्न सक्ने हिसावले आउनु पर्ने ।
- अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा भएका सम्झौता र प्रतिबद्धताहरूको अध्ययन गरी त्यसलाई सहयोग पुग्ने गरी तथ्याङ्क संकलन गर्नु पर्ने देखिन्छ ।
- जनगणना गर्ने समय मध्य अषाढमा भएकोले गणना गर्न उक्त समय उपयुक्त छैन सो को बारेमा विचार गर्नु पर्ने देखिन्छ ।
- लगत सूची र मुख्य गणनामा जनसंख्या किन धेरै फरक आउँछ ? सके सम्म कम फरक आउने हिसावले कार्य गर्नुपर्ने ।
- स्थानीय तहले पनि आ आफ्नै प्रोफाइलका लागि गणना गरिरेका छन्, के त्यो सही छ यदि सहि छ भने त्यसलाई पनि आधार मान्नुपर्ने हुन्छ ।
- स्वास्थ्य सम्बन्धी प्रश्नहरू राखेको छैन जनगणनामा त्यस तर्फ पनि ध्यान दिनुपर्ने । त्यस्तै सामाजिक सुरक्षका ढ प्रकारमा तथ्याङ्क संकलन गर्नु पर्ने हुन्छ ।
- भूकम्प प्रभावित क्षेत्रमा घरहरू के कति पूर्णनिर्माण भएका, तीनिहरूको सामाजिक तथा आर्थिक, घरायसि अवस्था चित्रण गर्ने प्रकारका तथ्याङ्क, सूचना र सञ्चारको पहुँच र साक्षरता समेत समावेश गर्नु पर्ने हुन्छ ।
- अपाङ्गता परिचयपत्र पाउने संख्या, परिवारले प्रयोग गरेको चर्पी घर भित्र छ कि घरबाहिर, विपद् तथा दैवी प्रकोप, आत्महत्या, स्वास्थ्य, खुला दिसामुक्त, अपराध, बाल श्रमिक जस्ता विवरण आउने प्रकारले प्रश्नावली तयार गर्नु पर्ने हुन्छ ।
- जनगणना र अन्य सर्वेक्षणहरूलाई एकरूपता तथा एकिकृत गर्न आवश्यक छ । प्रश्नावली लाई सकेसम्म सरल बनाऔं । समयलाई पनि ध्यान दिन आवश्यक छ ।

१.२ सूचना तथा सञ्चार प्रविधि मन्त्रालय र सो अन्तर्गत:

मिति २०७६/१/२४ गते सहसचिव राधिका अर्यालयको समन्वयमा र राष्ट्रिय योजना आयोगका सहसचिव खोमराज कोइराला र केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागका उपमहानिर्देशक नेविनलाल श्रेष्ठज्यूहरूको उपस्थितिमा निम्न बमोजिमका निकायहरूबाट निम्न बमोजिम सुझाव प्राप्त भएको थियो ।

सूचना तथा सञ्चार प्रविधि मन्त्रालय

- राष्ट्रिय योजना आयोग र केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागको केन्द्रीय भूमिका भए पनि हामी सबैको सहयोग आवश्यक छ ।
- आम सञ्चार हाम्रो कार्य क्षेत्र भएकोले विस्तृत विवरणहरू घरपरिवारबाट लिन सके राम्रो हुन्थ्यो ।

रेडियो नेपाल

- रेडियो नेपालमा सर्कुलर आउँदा जनगणनामा व्यक्त गर्नुपर्ने विषयलाई विभिन्न भाषामा प्रसारण गर्न सकिन्छ ।
- केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागको मापदण्ड र निर्णय बमोजिम रेडियो नेपालले जस्ताको त्यस्तै जनतामा पस्कन्छ ।
- रेडियो नेपाल अनलाइन सेवा हो २४ घण्टै रेडियो चलिरहेको छ ।
- रेडियोले निशुल्क काम गर्दैन । केही रकम अनुदान सहयोग आवश्यक पर्छ र राज्यको दायित्व अनुसार केही काम पनि गर्छ ।

दूरसञ्चार प्राधिकरण

- केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागसँग धेरै आशा पनि छ । प्रविधिको प्रयोग उच्चतमरूपमा गर्न सके राम्रो हुन्छ ।
- जनगणनाका सन्देश एस.एम.एस. सेवा प्रवाह गर्न सकिन्छ । सूचना सूचकाङ्कमा आवश्यक विभिन्न मापदण्ड छ, ती सूचकहरूको संकलन गर्न आवश्यक छ । देशमा रहेका स्मार्ट फोनको अवस्था के छ ? यस क्षेत्रले कति रोजगारी सृजना गरेको छ । कुल गार्हस्थ उत्पादनमा सूचना प्रविधि क्षेत्रको योगदान कति छ, आउने गरी प्रश्नावलीमा राख्नुपर्ने ।
- सम्मानिय प्रधानमन्त्रीले पाँच वर्षमा डिजिटल नेपाल बनाउने भन्नुभएको छ, त्यसका लागि सूचना प्रविधिको तथ्याङ्क पनि राख्नुपर्ने हुन्छ ।

हुलाक सेवा विभाग

- जनगणना कार्यमा हुलाक सेवाको प्रत्यक्ष सहकार्य गर्न सकिन्छ । ७७ जिल्ला, ७५३ स्थानीय तह, वडासम्म कार्यालय छन् । विगतका जनगणनामा पनि सहयोग गरेको हो र अब पनि गर्न सकिन्छ ।
- हुलाक साधन हो, हामी हुलाक टिकट प्रकाशन, हुलाक मार्फत पठाउने पत्रमा जनगणनाको सन्देश भएको छाप लगाउने कार्यमा सहयोग गर्न तयार छौं ।

सूचना तथा सञ्चार

- सयूक्त राष्ट्रसंघको सूचना प्रविधि एकाईले पनि सूचक तयार गरेको छ, यसै अनुरूप तथ्याङ्क संकलन गरिदिनु पर्दछ ।
- सूचना प्रविधि तथा डिजिटल साक्षरता लिङ्ग अनुसार मापन गर्नु आवश्यक छ ।

- सामूहिक संजाल (Collective mechanism) बनाई अनलाइन तथा मोबाइल एप्लिकेसन बनाउन सहयोग गर्न सकिन्छ ।

मुद्रण विभाग

- जनगणनाका आवश्यक सामग्री छपाई गर्न तयार छौं ।
- प्रिन्टिङ/ प्रेसको वास्तविक संख्या तथा अन्य विवरण आउन सकेको छैन । तथ्याङ्क संकलन गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

नेपाल टेलिभिजन

- हामी सबैको जनगणना हो । जनगणनाका सम्बन्धमा आफै सजग तथा जानकार हुनुपर्छ ।
- भिडियो डकुमेन्टरी तयारी तथा प्रसारण गर्न जिम्मेवारी दिएमा तयार गर्न सकिन्छ ।
- परिसम्वाद, अन्तरवार्ता, सुचना सम्प्रेषण लगातय प्रश्नावली तयारी जस्ता सबै कार्यमा सहयोग गर्न सकिन्छ ।
- विभागले सुचना सम्प्रेषण बापत रकम भएसम्म उपलब्ध गराउन सक्छ, यदि रकम नै छैन भने पनि सित्तैमा समेत गर्न सकिन्छ ।
- नेपाल दुरसञ्चार, टेलिभिजन, अनलाइनको पहुँच, प्रयोगकर्ता वा उपभोगकर्ता कति छन् । सञ्चार माध्यमको पहुँच समाजमा के कति छ ? यस्ता विषयहरू जनगणना वा अन्य सर्वेक्षणबाट विवरण संकलन गर्न आवश्यक छ । यी विषयहरू समावेश गर्न आवश्यक छ ।
- जनगणनामा सञ्चार योजना तयार गर्नुपर्छ । उक्त कार्यमा सहयोग गर्न सकिन्छ ।

प्रेस काउन्सिल

- प्रेश काउन्सिलले सबै प्रकारका मिडियालाई सहयोगका लागि अनुरोध गर्न सक्ने अवस्था रहेको छ ।
- प्रेश काउन्सिलले जनगणनाको बारेमा के कति सञ्चार माध्यमको प्रयोग भयो त्यसको विवरण उपलब्ध गराउन सक्ने देखिएको छ ।
- करिब १७ सय अनलाईन खबरहरूलाई सम्पर्क र उत्प्रेरित गराउन सकिन्छ ।

राष्ट्रिय समाचार समिति (रा.स.स.)

- ७७ जिल्लामा साथीहरू क्रियाशील छन् । विगतमा पनि राष्ट्रिय जनगणनालाई प्राथमिकतामा राखि कार्य गरिएको थियो ।
- जनगणना सम्बन्धी खोजमूलक कार्य गरी सम्प्रेषण गर्दै आएको र आगामी दिनमा पनि सहयोग गर्न सक्ने रहेको छ ।
- जनगणनाका हरेका कार्यमा रा.स.स. को पूर्ण सहयोग र प्रतिवद्धता रहेको छ ।

नेपाल टेलिकम (NTC)

- सामाजिक हित अन्तर्गत मोबाइल ग्राहकलाई एस.एम.एस. गर्न सकिन्छ । मन्त्रालय र विभाग बीच सहकार्य गर्न सकिन्छ ।
- टेलिकमको आधारभूत सूचना ल्याई दिने हो भने राम्रो हुने थियो ।

- सञ्चारको पहुँच, प्रयोग, यस क्षेत्रमा रोजगारी अवस्था, राष्ट्रिय कुल गार्हस्थ उत्पादनमा पुऱ्याएको योगदान जस्ता विषयमा तथ्याङ्क आवश्यकत रहेको छ ।

राष्ट्रिय सूचना प्रविधि केन्द्र

- केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागलाई तथ्याङ्क पोर्टल बनाउन सहयोग गर्न र थप स्थान उपलब्ध गराउन सकिन्छ ।
- वेब माध्यमबाट प्रचार प्रसार गर्न सकिन्छ ।
- सूचना प्रविधि र तथ्याङ्कको एकिकृत विकास गर्न सके राम्रो हुने थियो ।

१.३ संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय

मन्त्रालयका श्रीमान सचिवसँग छलफलका क्रममा निम्न बमोजिम सुझाव प्राप्त भएको थियो ।

- केन्द्र, प्रदेश र स्थानीय तहका जनप्रतिनिधिहरूलाई जनगणनाको सिद्धान्त, प्रक्रिया, विधि, मापदण्ड लगायत सौधिने प्रश्नावली र त्यसबाट प्राप्त नजिताहरूको बारेमा जानकारी गराई समर्थन प्राप्त गर्न आवश्यक हुन्छ । जनप्रतिनिधिलाई संलग्न गराई गरिएमा गुणस्तरीय र भरपर्दो तथ्याङ्क प्राप्त हुन्छ ।
- दश दश वर्षमा जनगणना त गरिन्छ तर यसको अपडेट कसले र कसरी गर्ने यी कार्य स्थानीय तहलाई जिम्मा लगाउनु पर्ने । यसका लागि प्रणाली विकास गर्नु पर्छ ।
- वित्तीय अन्तरसंजाल (Financial interlinkage) प्रदेश र स्थानीय तहसँग गर्न सके प्रविधिको प्रयोगमा लागत साभेदारी हुन सक्ने देखिन्छ ।
- तल्लो तह, सकभर वस्तीस्तरसम्म विवरण आउने गरी जनगणनाको तयारी हुनुपर्दछ ।
- विज्ञ समूहलाई समावेश गराउने र जनप्रतिनिधिको समर्थन प्राप्त गरी प्रविधि मैत्री जनगणना बनाउनु पर्दछ ।
- यस मन्त्रालयले जिल्ला समन्वय समिति महासंघ, नगरपालिका संघ, गाउँपालिका संघ र अन्य संघसस्थाहरूसँग समेत समन्वय र सहकार्य गर्न सहयोग गर्न सक्ने ।

१.४ प्रदेश मन्त्रालय र स्थानीय तह

समितिले संचालन गरेको प्रादेशिक अन्तरक्रिया तथा छलफल कार्यक्रम

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को तयारी कार्यको लागि तहगत समन्वय, सहयोग र सहकार्यका क्षेत्र पहिचान गरी प्रतिवेदन तयार गर्न तहगत सहकार्य, समन्वय र सहयोग अध्ययन समिति गठन भएको समितिको मिति २०७६ जेष्ठ २४ गतेको निर्णय अनुसार प्रदेशमा अन्तरक्रिया गरी राय सुझाव संकलन गर्ने कार्यक्रम अनुसार मिति २०७६ आषाढ ४ गते देखि २१ गते सम्म सातवटै प्रदेशमा छलफल तथा अन्तरक्रिया कार्यक्रम सम्पन्न भएका थिया । यस कार्यक्रममा प्रमुख सचिव, सांसद, प्रदेश योजना आयोगको उपाध्यक्ष तथा सदस्यहरू, सबै मन्त्रालयका सचिव, शाखा प्रमुख तथा प्रतिनिधिहरू, जिल्ला प्रशासन तथा प्रदेश कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयका प्रतिनिधिहरू उपस्थिति रहेको थियो । उक्त छलफल तथा अन्तरक्रिया कार्यक्रमबाट निम्न बमोजिमका सुझाव संकलन गरिएको थियो ।

प्रदेश १, विराटनगर (मिति २०७६/३/८, मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय)

प्रदेश १ का मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयका निमित्त प्रमुख सचिव श्री बलदेव प्रसाद जोशीज्यूको अध्यक्षता र प्रदेश योजना आयोगकी माननीय सदस्य मीना भण्डारीको आतिथ्यतामा सबै मन्त्रालयका सचिव तथा प्रतिनिधिहरूको सहभागितामा निम्न बमोजिमको सुझाव प्राप्त भएको थियो ।

- जोखिम न्यूनीकरण तथा विपद् सम्बन्धी प्रश्नावली राख्नु पर्ने,
- प्रश्नावलीमा नागरिकता नं तथा राष्ट्रिय परिचय पत्र नं राखी तथ्याङ्कलाई Link गर्नु पर्ने,
- राष्ट्रिय जनगणनाबाट प्राप्त तथ्याङ्कलाई अपडेट गर्ने प्रणालीको विकास गर्नु पर्ने । हरेक दशवर्षको विचमा समेत जनगणना गर्नु पर्ने,
- एउटै निकायले जनगणना तथा तथ्याङ्क संकलन गर्नु पर्ने, जो कोहीले गर्नु हुदैन ।
- सामाजिक सुरक्षाबाट आएको तथ्याङ्कीय विवरण र जनगणनाबाट आएको विवरणमा एकरूपता हुने वातावरण तयार गर्नुपर्ने,
- कृषकहरू तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी निकाय तथा संस्था विच जनगणनाको प्रचार प्रसारको वातावरण तयार गर्नु पर्ने,
- साना साना कुरामा सहयोग र सहकार्य गर्नु पर्छ । यसले गुणस्तरीय तथ्याङ्क उपलब्ध गराउन सहयोग पुग्छ,
- विद्यार्थीहरूलाई प्रचार प्रसार सामग्री वितरण गर्ने,
- रेडियो, टेलिभिजन, पत्रपत्रिका, एफ.एम. मार्फत प्रचार प्रसार, नाटक, टेली फिल्म आदि सञ्चालन गर्नु पर्ने,
- एस.एम.एस.बाट सबै घरमा जनगणना हुदैछ, सबैको सहयोग आवश्यक छ, देश विकासमा सहयोग पुग्ने भनी सन्देश पठाउनु पर्ने,
- खेलकुद कार्यक्रम तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी घुम्ती शिविर मार्फत प्रचार प्रसार तथा विज्ञापन गर्ने,
- प्रदेश तथा स्थानीय तहका सबै कार्यालयहरूमा नारा सहितको व्यानर प्रयोग अनिवार्य गर्ने,
- स्थानीय तहका वडा कार्यालयहरूलाई परिचालन गर्ने वातावरण तयार गर्नु पर्ने,
- संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका राजनैतिक दल तथा सरोकारवालाहरूसँग छलफल तथा अन्तरक्रिया गर्ने,
- कर्मचारीहरू उपलब्ध गराउन हालको अवस्था नरहे पनि २ वर्ष पछि जनगणनाको समयमा समस्या नपर्ने,
- शैक्षिक संस्थाहरू बन्द नहुने गरी तालिम तथा अन्य कार्यक्रम संचालन गर्ने, गणक तथा सुपरिवेक्षकमा शिक्षकहरू नराख्दा राम्रो हुने,
- प्रविधिको प्रयोग गरी तथ्याङ्क संकलन गर्नु पर्ने, तथ्याङ्क संकलनमा ट्याब्लेट वा एन्ड्रोइड मोबाइल मार्फत गर्न सकिने, ट्याब्लेट खरिदमा स्थानीय तहले सहयोग गर्न सक्ने,

प्रदेश २, जनकपुर (मिति २०७६/३/५ गते मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय र मिति २०७६/३/५ गते भौतिक पूर्वाधार मन्त्रालयको बैठक हल)

प्रदेश २, मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयका निमित्त प्रमुख सचिव श्री कोमल बहादुर खत्रीज्यूको अध्यक्षतामा, सबै मन्त्रालयका सचिवज्यूहरूको सहभागितामा निम्न बमोजिमका सुझाव प्राप्त भएको थियो ।

- तथ्यमा आधारित निर्णय लिन अद्यावधिक जनसांख्यिक तथ्याङ्क आवश्यक हुन्छ । प्रत्येक व्यक्तिको गणना हुने भएकोले हामी सबै सरोकारवाला भयौं । त्यसैले हामी सबैको सहकार्य हुन आवश्यक छ ।
- विगत २०४८ सालमा प्रति व्यक्ति गणना गर्दा २० पैसा दिएकोले जसले गर्दा गणकले नाम थपेर ल्याए, त्यस्तो हुन दिनु हुदैन ।
- वडा तहमा समन्वय टोली बनाउनु पर्ने । उक्त समन्वय टोलीले प्रचार प्रसार लगायतका कार्य सञ्चालन गर्नु पर्ने,
- जनगणनामा दोहोरो तथ्याङ्क संकलन हुने गरेको छ, जस्तै जनकपुरमा घर भएका व्यक्ति काठमाण्डौमा बस्छ, भने उनीहरूको दुवैतिर गणना भएको छ । त्यसैगरी हुम्ला जुम्लाको तथ्याङ्क नेपालगञ्जमा बसेर लिएको समेत सुनेका छौं, त्यसतर्फ ध्यान दिनु पर्ने ,
- सुरक्षा निकालाई केन्द्रबाट निर्देशन आएमा प्रचार प्रसार, सामग्री तथा गणकको सुरक्षा लगायतका सहयोग गर्न सक्ने,
- प्रदेश सरकार सहकार्य र सहयोग गर्न तयार रहेको,
- प्रचार प्रसारका कार्य गर्दा विभिन्न भाषाहरूमा सामग्री तयार गर्नु पर्ने,
- नेपाल सरकारले प्रकाशन गर्ने क्यालेण्डरमा बैशाख, जेष्ठ र आषाढमा मुख्य मुख्य कार्यहरू उल्लेख गर्ने
- जनगणना संघको मात्र नभएर हामी प्रदेश र स्थानीय तहको समेत साझा कार्यक्रम भएकोले पूर्ण सहयोग हुन्छ । आम जनमानसमा हाम्रो कार्यक्रम हो भन्ने वातावरण तयार गर्नु पर्ने,
- घरका मूली घरमा भएका बेला गणना गर्न गणक जाने वातावरण तयार गर्नु पर्ने,
- सबै प्रकारका गैर सरकारी संस्था, क्लव समेतलाई परिचालन गर्ने वातावरण तयार गर्नु पर्ने,
- स्थानीय वडा कार्यालयको समन्वय र सहयोगमा गणक तथा सुपरिवेक्षकले कार्य गर्न सक्ने भएकोले वडा अध्यक्ष तथा सदस्यहरूलाई परिचालन गर्नु पर्ने,
- भौगोलिक सूचना ट्र्याकिङ प्रणाली (GPS Tracking System) तयार गरी गणक तथा सुपरिवेक्षकलाई प्रत्यक्ष निगरानी गर्नु पर्ने,
- केन्द्रबाट आवश्यकता बमोजिम गणक तथा सुपरिवेक्षकलाई फोन ट्र्याकिङ प्रणाली (Phone Tracking System) बनाउनु पर्ने,

- जनगणना गर्ने समय मध्य वर्षामा भएकोले घरमा कोही पनि नभेटिने हुनसक्छ, तसर्थ गणना केही समय अगाडि सार्नु पर्ने,
- टोलको एकजनाले टोलका बाँकी सबैजनाको विवरण एकै ठाउँबाट तथ्याङ्क दिने गरेका छन्, त्यस्तो कार्य गरेमा कारवाही हुने व्यवस्था गर्नुपर्ने,
- प्रदेश सरकारलाई नीतिगत निर्णय गरेर जनगणनाको कार्यलाई सहयोग गर्छ, प्रचार प्रसारको लागि संघले बजेट प्रदेश तथा स्थानीय तहलाई उपलब्ध गराउनु पर्ने,
- केन्द्रबाट जनगणना सञ्चालनमा सहयोग, सहकार्य र समन्वयका लागि कार्यविधि तथा निर्देशिका बनाई कार्यान्वयनको लागि अनुरोध भई आएमा सहयोग गर्न तयार रहेका छौं ।
- सबै मन्त्रालय तथा सो अन्तरगतका कार्यालयहरूबाट प्रचार प्रसारका कार्य गर्न सकिने,
- स्कूल, कलेज, अन्य शिक्षालयबाट प्रचार प्रसार लगायतका कार्यमा सहयोग लिन सकिने,
- गणकलाई मात्र तालिम दिएर पुग्दैन । अन्य समन्वय टोली, नागरिक समाज, क्लवका पदाधिकारीहरूलाई समेत तालिम तथा प्रशिक्षण गर्नु पर्ने,
- जनगणनाबाट प्राप्त हुने सूचकहरू तथा प्रदेश र स्थानीय तहलाई आवश्यक पर्ने सूचकहरूको बारेमा थप छलफल र सूचक पहिचान कार्यक्रम राख्नु पर्ने,
- स्थानीय जनगणना कार्यालयले नागरिकहरूसँग प्रत्यक्ष संलग्न हुने व्यक्तिहरूसँग छलफल गर्नु पर्ने,
- कृषि मन्त्रालय अन्तर्गत सहकारी तथा कृषक समूहहरूलाई परिचालन गर्नु पर्ने,
- सबै निकायहरूको आ आफ्नै संघ, महासंघ तथा सञ्जालहरू हुन्छन्, तीनिहरूलाई परिचालन गर्नुपर्ने ।

प्रदेश ३, मकवानपुर (मिति २०७६/३/१८ गते मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय)

प्रदेश ३, का का.वा मुख्य मन्त्री शालिकराम जमरकटेलज्यूको प्रमुख आतिथ्यमा, प्रमुख सचिवज्यू, सबै मन्त्रालयका सचिवज्यू, योजना तथा नीति आयोगका सदस्य, मुख्य मन्त्रीका प्रमुख सल्लाहकार, प्रदेश प्रहरी प्रमुख लगायतको उपस्थितिमा निम्न बमोजिमको सुझाव प्राप्त भएको थियो ।

- जनशक्ति उपलब्धता र परिचालन, प्रचार प्रसार, सुरक्षा व्यवस्था, छलफल र अन्तरक्रिया कार्यक्रम, जस्ता प्रदेशले जुनसुकै विषयमा सहयोग गर्ने छ । लागत सहभागिता जनगणनालाई आवश्यक नपर्ला जस्तो लाग्छ, यदि सहयोग गर्नु पर्ने भए त्योपनि प्रस्ताव आउनु पर्ने ।
- तथ्याङ्क उत्पादन र सहयोग र समन्वयका विषयमा जगणनामा ठाडो र तेर्सो अलगाव (Vertically and Horizontally Segregation) का कार्य गर्नु पर्दछ ।

- विगतमा पनि गा.वि.स. तथा न.पा. भन्दा तल गइएन, वडासम्म जानु भनेको अहिले गा.वि.स. जस्तो भएकोले अब वस्तीसम्मको डाटा ल्याउनु पर्दछ । स्थानीय तहका वडाको जनसंख्या २००० देखि ८४००० हजार सम्म छ । कसरी हुन्छ, वडाभन्दा माथिको तथ्याङ्क ल्याएर, त्यसैले सजग भएर कार्य गर्नु पर्ने देखिन्छ ।
- मतदाता नामावली र जनगणनाको तथ्याङ्क फरक फरक आयो, त्यसलाई कसरी सुधार गर्ने ध्यान दिनु पर्ने । प्रतिनिधित्वको समस्या रहेको छ । सहयोग र समन्वय गर्नको लागि सबैभन्दा पहिले यसको निक्काल गर्न आवश्यक छ ।
- समावेशीकरणको नाममा सामाजिक मात्र नभएर अब आर्थिक समावेशीकरणको कुरा आउन सक्ने गरेर जनगणना सञ्चालन गर्नु पर्ने हुन्छ ।
- वडास्तरसम्म गरिवीको तथ्याङ्क आउनु पर्छ त्यो विना कुनै पनि काम गर्न सकिएन । मुख्य आधार भनेको गरिवी न्यून गर्ने भएकोले त्यस तर्फ ध्यान दिनुपर्ने ।
- प्रश्नावलीमा व्यापक छलफल आवश्यक छ । एक छिन सुभाव लिएर मात्र हुँदैन प्रदेश र स्थानीय तहको के माग छ त्यस तर्फ ध्यान दिनुपर्ने ।
- उत्तरदाताले नै फाराम भनें व्यवस्था मिलाउनु पर्ने, अनिमात्र मेरो जनगणना मेरो सहभागिता भन्ने कुरा साकार हुन्छ ।
- स्थानीय सरकारले नै जनगणना सञ्चालन गर्दा सही र भरपर्दो तथ्याङ्क उत्पादन हुन्छ ।
- तालिम, सिप तथा रोजगारीका क्षेत्र सहितको तथ्याङ्क उत्पादन हालको आवश्यकता हो । कृषि क्षेत्र, पुर्वाधार, लागु औषध, मदिरा सेवन, स्वरोजगार, सामाजिक सुरक्षा, विप्रेषण, समृद्ध नेपाल सुखी नेपालीको सूचकहरू, सूचना र सञ्चार जस्ता विषयलाई जनगणनाले समेट्नुपर्ने देखिन्छ ।
- ट्याबलेटको प्रयोग गरी जनगणना गर्नु पर्ने, नतिजा सार्वजनिक ६ महिना भित्र गर्नु पर्ने, सकेसम्म जनगणना गर्ने समय घटाउनु पर्ने, बैशाखमा जनगणना सञ्चालन गर्नु पर्ने ।
- अबको जनगणनाले विगतको तुलनामा के कति कुरामा छलाड माय्यो त, । त्यो किसिमले काम गर्नु पर्ने, परम्परावादी तरिकाले गरेमा केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागको विकल्प खोज्नु पर्ने अवस्था आउन सक्छ ।
- GPS प्रयोग गरी सबै घर तथा घरपरिवारको तथ्याङ्क लिनु पर्दछ । सबै घरपरिवारको तथ्याङ्क एक क्लिकमा हेर्न सक्ने स्मार्ट सफ्टवेयर निर्माण गरी स्थानीय तहलाई हस्तान्तरण गर्नु पर्दछ ।
- गैरसरकारी संस्थाहरू हावी भएका छन् । तिनीहरूले गरेको कामको गुणस्तर छैन । विभागले तिनीहरूबाट टाढा बसेर काम गरौं । २०६८ मा धादिङमा गैरसरकारी संस्थाहरूले गरेको तथ्याङ्क बाट फाराम भरेको कुरा संसदमा उठेको थियो ।
- मेरो जनगणना मेरो सहभागिता नारा ठिक छ, सोही अनुरूप स्थानीय तहलाई सकेसम्म बढि सहभागिता गराउनु पर्दछ । तथ्याङ्कमा साभेदारी हुन आवश्यक छ ।

- उत्तरदाता सहि पहिचान भएको जस्तो लागेन । गाउँ घरमा बुढा बढी आमा हजुरआमाबाट लिएको तथ्याङ्क कतिको विश्वसनीय र भरपर्दो हुन्छ । त्यसलाई मान्न सकिने अवस्था रहदैन, विभागले त्यसको मोडालिटी तय गरोस् । गल्ली पुन आउनु हुँदैन ।
- १० वर्षलाई घटाएर ५ वर्षमा जनगणना गर्ने गर्नु उपयुक्त हुन्छ । यदी त्यसो गर्न नसके स्थानीय तह र प्रदेश तहको सबै प्रकार तथ्याङ्क आउने गरी सर्वेक्षण गरी बाषिकरूपमा हामीलाई तथ्याङ्क उपलब्ध गराउनुपर्ने हुन्छ ।

गण्डकी प्रदेश, पोखरा (मिति २०७६/३/१२ गते गणकी प्रदेश नीति तथा योजना आयोग)

गण्डकी प्रदेशमा गण्डकी प्रदेश नीति तथा योजना आयोगका उपाध्यक्षको प्रमुख आतिथ्यमा, सबै मन्त्रालयका सचिव तथा प्रतिनिधिहरूको उपस्थितिमा निम्न बमोजिमको सुझाव प्राप्त भएको थियो

- राष्ट्रिय जनगणना नेपालीहरूको राष्ट्रिय पर्व हो । यो हामी सबैको दायित्व हो । संघिय संरचनामा धेरै निकायले, धेरै स्थानिय तहले लगत संकलन गरेको छ । राष्ट्रिय परिचय पत्रमा भएका सूचनाहरू यस जनगणनामा समेटिएको छ कि छैन । राष्ट्रिय परिचय पत्र र राष्ट्रिय जनगणनालाई जोडेर लान सकिएको खण्डमा राम्रो हुने थियो ।
- त्यस्तै सम्मानित सर्वोच्च अदालतबाट बेला बेलामा जारी भएको आदेश जस्तै विदेशमा रहेका नेपाली नागरिकको मतदानको अधिकार । यस जनगणनामा पनि विदेशमा रहेका नागरिकको लगत आउने गरि कार्य गर्नु पर्दछ ।
- ७५३ स्थानीय सरकार भएको ठाउँमा एकले अर्काको अस्तित्व स्विकार नगरि रहेको अवस्थामा ७५३ वटै स्थानीय तहमा स्थानीय जनगणना कार्यालय खोल्न उपयुक्त होला । ७५३ वटै स्थानीय तहले आ आफ्नो भूमिका खोज्न सक्छन् तसर्थ ७५३ वटै स्थानीय तहको रोल प्रष्ट हुनुप्यो । जिल्ला समन्वय समितिको रोल स्पष्ट हुनु पर्दछ ।
- प्रदेशमा आवश्यक संरचना र जनशक्ति पनि नभएको अवस्थामा यहि जनगणनाबाट संकलित तथ्याङ्कबाट नै प्रदेश स्तरको तथ्याङ्क आओस् भन्ने भनाई रहेको छ ।
- जनगणनामा स्थानीय स्तरमा समन्वय गर्न वडा अध्यक्षहरूलाई जिम्मेवार र जवाफदेही बनाउनुपर्छ । तर वडा अध्यक्ष पनि अलि बढी नै व्यस्त छन् तसर्थ वडा अध्यक्षको सट्टामा उपाध्यक्ष वा उपप्रमुखलाई संलग्न गराउने हो कि ? अहिलेका वडाका सदस्यहरू पनि सक्रिय नै छन् तसर्थ वहाँहरूलाई वडास्तरको समन्वय समितिमा राख्न र जिम्मेवार बनाउँदा पनि हुन्छ ।
- कृषिले आफ्नो गणना गरिरहेको हुन्छ, पशुकार्यालयले आफ्नो गणना गरिरहेको हुन्छ । त्यसरी प्रत्येक निकायले आफ्नो आफ्नो लगत संकलन गर्नु भन्दा आवश्यक पर्ने सबै लगत संकलनको लागि एकैपटक खटाउन सकियो भने राम्रो हुने थियो । बरु त्यसको लागि अलि बढी श्रोत परिचालन गर्नुपर्ने हुन सक्छ ।
- जनशक्ति प्राप्तिमा कर्मचारी भन्दा पढेका बेरोजगार युवालाई खटाउँदा वहाँहरूलाई पनि केही राहत हुने र विद्यार्थीलाई खटाउदा फिल्डमा अलि बढी खट्ने अवस्था हुन्छ कि भन्ने लागेको छ । तर विद्यार्थीलाई खटाउँदा डाटाको गुणस्तर र विश्वसनीय बनाउनको लागि कर्मचारीलाई सुपरभाईजरको रूपमा खटाउन सके राम्रो हुने थियो ।

- जनगणनामा अनलाइन इन्ट्र सम्भव छैन, हालैको लोक सेवा आयोगको अनलाइन इन्ट्र फाराम भर्ने अनुभव, भूमि व्यवस्थापनमा भएको अनलाइन इन्ट्र प्रणालीको अवस्था आदि हेर्दा नेपालमा यो अवस्था आई पुगी सकेको रहेनछ भन्ने लागेको छ । यसले जनतालाई सुख दिनको सट्टा भन दुख पाएको अनुभव छ तसर्थ जनगणनामा अनलाइन इन्ट्र गर्दै नगर्नु होला भन्ने सुझाव रहेकोछ ।
- हाम्रो भूमिका भनेको प्रचार प्रसारमा हुन सक्छ, तालिममा हुन सक्छ, अनुगमनमा हुन सक्छ, निरिक्षण र सुपरभिजनमा हुन सक्छ जुन कुरा तपाईंहरूले पनि राखि सक्नुभएको छ । प्रदेशस्तरीय कर्मचारी भन्दा स्थानीय तहलाई बढी जिम्मेवार बनाउन सके हाम्रो हुने थियो ।
- आगामी जनगणनामा स्याम्पलिङ विधि हटाइएको भनेर जुन कुरा राख्नु भयो त्यो साह्रै सराहनीय छ ।
- भूमि, कृषि र सहकारीको विषयलाई जनगणनामा कसरी समेट्न सकिन्छ । अबै पनि GDP मा कृषिको भूमिका महत्वपूर्ण रहेको र कृषक परिवार पहिचान गरी कृषक परिचय पत्र वितरण गर्ने हाम्रो लक्ष्यमा आगामी जनगणनाले के उपलब्ध गराउन सक्छ ? कसरी सहयोग गर्न सक्छ ? साथै उत्कृष्ट कृषक पहिचान गर्न सके अबै हाम्रो हुने थियो । हाम्रो मन्त्रालयबाट अनुदान लिएर किसानहरू अब्बल भएका छन् ती अब्बल किसानहरूलाई कसरी पहिचान गर्न सकिन्छ कि सकिदैन । जनगणनाबाट आएको तथ्याङ्कलाई हामीले प्रयोग गर्न सक्छौं कि सकिदैनौं । सहकारीमा आवद्ध भएका वा सहकारीको माध्यमबाट आफ्नो जीवन गुजारा चलाई रहेका व्यक्तिलाई जनगणनाले समेट्न सकेको खण्डमा हाम्रो हुने थियो ।
- विशिष्टकृत डाटा चाहिएको अवस्थामा कुनै निश्चित पालिका वा प्रदेशको लागि विशिष्टकृत डाटा लिन सक्ने अवस्था होला कि नहोला । जस्तै सुदुरपश्चिममा हलिया, कमैयाको विशेष डाटा लिन पर्ने अवस्था आएमा लिन सकिन्छ कि सकिदैन । यसरी लिन सकिएको खण्डमा सम्बन्धित स्थानीय तहलाई आवश्यक पर्ने डाटा पनि यहि जनगणनासँग सँगै आउने थियो ।
- कतिपय जिल्लामा जनसंख्या वृद्धिदर ऋणात्मक भएको अवस्थामा आगामी २० वर्ष पछिको योजना डिजाइन गर्दा त्यस स्थानको अहिलेको जनसंख्या वृद्धि दरले २० वर्षपछि जनसंख्या नै नहुने देखिन्छ । के यहि अवस्था हुने हो त ?
- सामाजिक क्षेत्रका तथ्याङ्कहरू जनगणनाले ल्याउनु पर्छ जस्तो लागेको छ । सामाजिक क्षेत्रहरू जस्तै:
  - ✓ महिलाको अवस्था - घरजग्गामा महिलाको स्वामित्व कस्तो छ ।
  - ✓ बालबालिका - सडक बालबालिकाको संख्या र अवस्था, बालगृहको संख्या र सो मा रहेको बालबालिकाको संख्या, श्रमिक बालबालिकाको संख्या लिदाँ हाम्रो हुन्छ ।
  - ✓ विद्यालय जाने उमेरका बालबालिका र विद्यालय जान छुटेका बालबालिकाको संख्या ल्याउनु पर्ने देखिन्छ ।
- २०३० सालसम्म बालविवाह अन्त्य गर्ने भनेको छ त्यसको अनुगमन गर्ने डाटा जनगणनाबाट आउनुपर्ने हुन्छ ।
- अपाङ्गता - १० किसिमको अपाङ्गता मध्ये कुन अपाङ्गतामा कति जना छन् भन्ने डाटा आउनुपर्ने ।
- जेष्ठ नागरिक - वृद्धाश्रममा रहेका जेष्ठ नागरिकको संख्या र अवस्था ल्याउनुपर्ने देखिन्छ ।

- तेल्लो लिंगीको अवस्था, यौनिक तथा लैंगिक अल्पसंख्यकको संख्या लिन पर्ने देखिन्छ ।
- लागूऔषध कुलतमा फसेका कति जना छन् । पुनःस्थापना केन्द्र कति छन् तीनमा कति जना उपचाररत छन्। जनगणनामा छुट्टनुभएन ।
- गणक सम्बन्धित घरमा पुग्यो कि पुगेन भनेर ट्रयाक गर्नको लागि ट्रयाकिङ सिस्टमको लागि एप्लिकेशन नै बनाएर पठाउन सके डाटाको गुणस्तरमा सुधार हुने थियो, चौतारीमा बसेर लगत संकलन गर्छ भन्ने जुन आरोप लाग्ने गरेको छ त्यो हट्ने थियो । एकै ठाउँमा बसेर डाटा लिइने भन्ने आरोपलाई निरुत्साहित गर्न प्रत्येक गणक प्रत्येक घर घरमा गयो कि गएन भनेर अनुगमन गर्न सक्ने संरचना बनाउने र घर घरमै पुगेर लगत संकलन गर्ने सुनिश्चितता गर्नुपर्ने ।
- डाटामा कसरी शुद्धिकरण ल्याउने हो । गणक नियुक्ति देखि नै त्यसतर्फ ध्यान दिनुपर्ने । गणक नियुक्ति कसरी निष्पक्ष बनाउन सकिन्छ । काम गर्न इच्छुक, सक्षम र फुर्तिलो जनशक्ति लिन सके जनगणनाको डाटामा सुधार हुने थियो ।
- राज्यको संरचनामा फेरबदल भएको अवस्थामा स्थानीय तह अर्थात् वडा अत्यन्त व्यस्त छ । त्यसको तुलनामा मेयर, उपमेयर र अध्यक्ष र उपाध्यक्षहरू अलि कम व्यस्त हुनुहुन्छ होला । तसर्थ जनगणनामा वहाँलाई अलि बढी जिम्मेवार बनाउन सके सहि तथ्याङ्क आउन मद्दत पुग्ने थियो ।
- छ महिना भन्दा कम समय देखि देशको भूगोल भित्र नबसेका नेपालीहरू जनगणनामा कसरी समेटिएका छन् । सम्मानित सर्वोच्च अदालतबाट छ महिना बढी समय देखि विदेश बसेका मानिस जो मतदान अधिकार पाएका व्यक्ति छन् र तिनले मतदान अधिकार मागी रहेका छन् र विदेशमा रहेका नेपालीलाई मतदानको व्यवस्था मिलाउन सम्मानित सर्वोच्च अदालतले आदेश जारी गरिसकेको सन्दर्भमा विदेशमा बसेका नेपालीलाई जनगणनामा कसरी समेटिन्छ ।
- राष्ट्रिय जनगणनालाई निर्वाचन र राष्ट्रिय परिचयपत्रसंग कसरी आवद्धता गर्न सकिन्छ होला भन्ने कुरा उठ्यो । सम्भव भएसम्म राष्ट्रिय परिचयपत्रमा राखिएका सूचनाहरू जनगणनामा पनि राख्न सके राम्रै हुने थियो ।
- गणकहरू घर घरमा पुग्दैनन् भन्ने गुनासो छ सोको न्यूनिकरणको लागि गणकहरूको अनुगमन गर्ने व्यवस्था अलि राम्रो गर्नुपर्छ त्यस तर्फ पनि विचार गर्नुहोला ।
- सामाजिक क्षेत्रका धेरै समस्याहरू सम्बोधन गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको भन्ने पोखरा महानगपालिकाको सहभागीबाट कुरा राख्नुभयो । यस्ता सामाजिक क्षेत्रका समस्यामा कतिपय विषयवस्तु जनगणनामा राख्दा पनि सहि तथ्याङ्क उपलब्ध नभएको अनुभव छ । तसर्थ जनगणनामा सहज उत्तरप्राप्ती हुने खालका प्रश्न राख्नुपर्ने हुन्छ । हामीलाई डाटा चाहिएको छ तर सहज र सिधा प्रश्नबाट उत्तर नआउने खतरा पनि भएकोले जनगणनामा यस्ता प्रश्न राख्दा विचार पुर्याउनु नै पर्दछ ।
- राष्ट्रिय स्तरमा दिगो विकासका लक्ष्यको ४७९ सूचक राखेकोमा झण्डै झण्डै आधा सूचकको नियमित तथ्याङ्क आएको छ । तर प्रदेश स्तरमा ती सूचकको संख्या कम नै छ । प्रदेश स्तरमा ४७९ सूचक मध्ये १२० सूचक भन्दा बढी भएन । ती प्राप्त नभएका सूचकहरू कहाँबाट ल्याउने, नेपाल जनसांख्यिक सर्वेक्षणबाट कुन कुन, नेपाल बहुसूचक क्लष्टर

सर्वेक्षणबाट कुन कुन आउँछ, नेपाल श्रमशक्ति सर्वेक्षणबाट कुन कुन आउँछ, नेपाल जीवनस्तर सर्वेक्षणबाट कुन कुन आउँछ र कति सूचकहरू जनगणनामा राख्न सकिन्छ, प्राविधिक समूहमा बसेर पुर्नविचार गर्नुपर्नेछ ।

प्रदेश ५, बुटवल (मिति २०७६/३/१८ गते मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय)

प्रदेश ५, मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्का सचिव श्री तारा प्रसाद भट्टराईको अध्यक्षता र प्रदेश योजना आयोगका माननीय उपाध्यक्षज्यूको प्रमुख आतिथ्यतामा भएको छलफलमा निम्न बमोजिमको सुझाव प्राप्त भएको थियो ।

- जनगणनासम्म प्राप्त राष्ट्रिय परिचयपत्र प्रयोग गर्नुपर्ने ।
- प्रदेश योजना आयोगलाई पनि जनगणनाको समन्वय, सहकार्य तथा सहयोगमा समावेश गर्ने
- प्रदेशमा गठन हुने क्रमम रहेको प्रदेश तथ्याङ्क कार्यालयको भूमिका पनि समावेश गर्नुपर्ने ।
- प्रविधिको प्रयोगलाई पाइलटमा प्रयोग गर्ने ।
- प्रदेशमा मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय मार्फत नै सहन्वय, सहकार्य र सहकार्य गर्नुपर्ने ।
- जनशक्ति व्यवस्थापन तथा तालिम प्रशिक्षक उपलब्ध गराउने मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय अन्तर्गत राख्ने ।
- अञ्चल अस्पताल शब्द नराखी प्रादेशिक अस्पताल राख्नुपर्ने
- भूमि व्यवस्था अन्तर्गत प्रदेशमा २६ वटा कार्यालय रहेका
- सार्वजनिक यातायातलाई प्रचार प्रसारमा प्रयोग गर्न सकिने
- प्रचार प्रसार प्रदेश अन्तर्गत पनि हुनुपर्ने
- जनगणना आषाढमा नै गर्नुपर्ने कारण के हो ? जनगणनामा छुट्टा हुने हानीबारे सचेतना गराउने ।
- पेशा व्यवसायको स्वरोजगारको विवरण छुट्टा नहुने ।
- अक्सर बसोबासको आधारमा नै जनगणना गर्नुपर्ने किन ? स्थायी बसोबासको आधारमा गर्दा के हुने ?
- तयार भएका प्रचार सामग्रीलाई तल्लो तहले पनि बनाउन सक्ने ।
- प्रसार प्रसारमा अनलाइन तथा सामाजिक सञ्जालको व्यापक प्रयोग गर्नुपर्ने
- जनगणनामा नदोहोरिने गरी तथ्याङ्क संकलनमा गणकलाई विशेष निर्देशन गर्नुपर्ने
- दोहोरिने हटाउन प्रविधिको प्रयोग गर्न सकिन्छ कि ?
- निर्वाचन आयोगसँग समन्वय गरी त्यहाँ भएका श्रोत साधनको प्रयोग गर्न सकिन्छ ।
- विभागले प्रदेशस्तरमा तथ्याङ्क प्रविष्टितर्फ पनि विस्तारै सोच्नुपर्ने हुन्छ । २०७८ मा सम्भव नभए पनि त्यस पछाडिको गणनाको लागि सोच बनाउनुपर्छ ।

कर्णाली प्रदेश, सुर्खेत (मिति २०७६/३/६ गते भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय)

कर्णाली प्रदेश योजना आयोगका माननीय सदस्य श्री योगेन्द्र शाहीको अध्यक्षता र मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रीपरिषद्को

कार्यालयका सचिव श्री बालाराम शर्माको प्रमुख आतिथ्यतामा भएको छलफलमा निम्न बमोजिमको सुझाव प्राप्त भयो ।

- प्रदेशलाई चाहिने तथ्याङ्क के के हुन आवश्यकता हेर्नु पर्ने । आवश्यकता पहिचान पहिला गर्नुपर्ने हुन्छ ।
- यस अधिका अभियानमा कर्मचारीले निर्देशानुसार सहयोग गरेका छन् । यस पछि पनि गर्ने नै छौं । प्रश्नावलीमाथि समयमै छलफल गरी पृष्ठपोषण दिन सकिन्छ ।
- सहकार्य र लागत सहभागिता पनि सम्भव भएसम्म समावेश गर्न सक्छौं ।
- प्रदेशमा जनगणनालाई पखने कि विगतमा प्राप्त तथ्याङ्कलाई उपयोग गर्ने द्विविधा छ ।
- प्रदेश योजना आयोगले प्राविधिक र अनुगमनको पक्षमा संलग्नता जनाउने नै छ ।
- प्रदेशको फरक विशेषतासमेत देखिने गरी तथ्याङ्क आउनु पर्दछ । परिभाषामा पक्कै पनि समस्या छन् ।
- मलको प्रयोग, जग्गा बाँभो राख्ने प्रवृत्ति, बाटोघाटो आदि सुविधाका तथ्याङ्क पनि आउनु पर्ने ।
- युवा, महिला, अपांग आदि तथा आवास र वस्ती विकासको पनि तथ्याङ्क आउनु पर्ने ।
- ट्याब्लेट प्रयोग गर्नु राम्रो हो । सामुदायिक प्रश्नावलीको नयाँ अवधारणा पनि ठीक छ ।
- शिक्षा निर्देशनालय प्रदेश राजधानीमै छ, यसलाई पनि समेट्नु राम्रो होला । यिनीहरूमार्फत सूचना लिनु पर्ने ।
- स्वास्थ्य संस्था, साना उद्योग कार्यालय, विकास समितिहरू पनि परिचालन गर्न सकिन्छ ।
- प्राविधिक जनशक्ति, शिक्षाको आवश्यकता, अनौचपारिक शिक्षा, विद्यालय भवनको आवश्यकताबारे पनि तथ्याङ्क लिनु पर्ने ।
- तथ्याङ्कमा समान्जस्यता कायम गर्न पनि समन्वय हुनु आवश्यक छ ।
- दिगो विकासका लक्ष्यसँग सम्बन्धित सूचकहरू पनि तथ्याङ्क लिनु पर्ने ।

सुदूरपश्चिम प्रदेश, धनगढी (मिति २०७६/३/४ गते मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रीपरिषद्को कार्यालय)

सुदूरपश्चिम प्रदेशमा प्रमुख सचिव श्री नारायण प्रसाद विडारीज्यूको अध्यक्षतामा, आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयका

सचिव श्री गोपाल प्रसाद अर्याल र मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रीपरिषद्को कार्यालयका सचिव श्री किशोर कुमार चौधरीको आतिथ्यतामा भएको छलफलमा निम्न बमोजिमको सुझाव प्राप्त भएको थियो ।

- प्रश्नावलीको मस्यौदा सबैको इमेलमा उपलब्ध गराइदिदाँ राम्रो हुने ।
- जनशक्ति र प्रशिक्षक उपलब्ध गराउने विषयमा सम्भावना र उपयुक्तताको आधारमा उपलब्ध गराउने ।
- अगाडि परिआएका विषय हामी सबैको प्रयासबाट सम्पन्न गर्न सक्छौं ।
- अर्को चरणमा राजनीतिक नेतृत्वलाई सहभागी गराएर प्रश्नावली सहित छलफल गर्नु राम्रो हुने ।

- जनशक्ति थपेर वा नयाँ प्रविधि अपनाएर भए पनि छोटो समयमा गणनाको नतिजा निकाल्नु पर्ने । २ वर्षभित्र सबै काम सक्ने गरी कार्य गर्नुपर्ने ।
- स्टिकर लगायतका गणना सामग्री तयार गरेर पठाउनु पर्ने । प्रदेशले तयार गर्न कठिन हुन्छ । हामीलाई प्राप्त भएमा अवश्य सहयोग गर्छौं ।
- मस्यौदा प्रश्नावली इमेलमा पठाएर फलोअप गर्नु पर्ने, प्राप्त भए नभएको र पृष्ठपोषण आए नआएको निरन्तर अनुगमन गरिरहनु पर्ने ।
- अझ घनिभूत छलफलका लागि सानो तर विज्ञ र प्रदेशका प्रमुख व्यक्तित्वहरू सहभागी गराएर कार्यशाला सञ्चालन गर्नुपर्ने । प्रदेशका पहाड, तराई र हिमाली जिल्लाका लागि अलग अलग समूह बनाएर कार्यशालामा छलफल गर्नुपर्ने ।
- प्रदेशमा एउटा सम्पर्क विन्दु स्थापना गरी अहिलेदेखि नै समन्वयको कार्य अधि वढाउनु राम्रो हुन्छ । प्रदेश सरकार सहयोगका लागि तत्पर छ ।
- प्रदेश सरकार सहयोगका लागि तयार छ । गणनाको समय छोट्याउन विकेन्द्रित पद्धति अपनाउनु पर्ने ।
- प्रचारप्रसार सामग्री तयार गरेर प्राप्त हुनु पर्ने । प्रदेशको फोकल विन्दु बनाएर प्रचारप्रसार गर्दा राम्रो होला ।
- जिल्ला जनगणना समन्वय समितिमा प्रदेशबाट आमन्त्रित सदस्य राख्दा उपयुक्त हुने ।
- गाडीका लागि प्रचारप्रसारमा व्यानर भन्दा स्टिकर नै प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुने ।
- मुख्यमन्त्री कार्यालय मार्फत नै कर्मचारी परिचालन गर्दा राम्रो हुने ।
- कृषि सेवा केन्द्रहरू स्थानीय तहमा छन्, उनीहरूलाई पनि संलग्न गराउनु उपयुक्त हुने ।
- हालकै अवस्था रहेमा कर्मचारी उपलब्ध गराउन सकिदैन, आशा गरौं त्यस बेलासम्म सम्भव होला ।
- प्रचार प्रसारका लागि यातायात कम्पनिसँग सहकार्य गर्न यातायात कार्यालयले सघाउने नै छन ।
- सहकारी तथा सामुदायिक वनका पदाधिकारी तथा सदस्यहरूमार्फत जनगणनामा प्रचार प्रसार गर्दा प्रभावकारी हुने ।
- उद्योग कार्यालयहरू सत्रै स्थानीय तहमा गएकाले कर्मचारी उपलब्ध गराउन सकिने अवस्था छ ।

अनुसूची २: विभिन्न मन्त्रालय तथा प्रदेशस्तरमा गरिएको छलफलका सहभागीहरूको विवरण

क) सूचना तथा सञ्चार प्रविधि मन्त्रालय

क्र.सं.	नम	पद	कार्यालय
१	श्री विरेन्द्र मिश्र	सहसचिव	सूचना प्रविधि तथा संचार मन्त्रालय
२	श्री राधिका अर्याल	सहसचिव	सूचना प्रविधि तथा संचार मन्त्रालय
३	श्री नेविनलाल श्रेष्ठ	उपमहानिर्देशक	के.त.वि.
४	श्री खोमराज कोईराला	सहसचिव	रा.यो.आ.
५	श्री पुरुषोत्तम खनाल	का.वा. अध्यक्ष	NTA
६	श्री देवी प्रसाद ज्ञावली	महानिर्देशक	हुलाक सेवा विभाग
७	श्री लक्ष्मी प्रसाद यादव	महानिर्देशक	सूचना प्रविधि मन्त्रालय
८	श्री संगिता ओझा	उप सचिव	सञ्चार तथा सूचना प्रविधि मन्त्रालय
९	श्री सुरेन्द्र लाल हाडा	उप निर्देशक	नेपाल दुरसंचार प्राधिकरण
१०	श्री अञ्जना देवकोटा	उप निर्देशक	नेपाल दुरसंचार प्राधिकरण
११	श्री अन्जन कुमार मिश्र	उपसचिव	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
१२	श्री सुरेश कुमार कार्की	कार्यकारी निर्देशक	रेडियो नेपाल
१३	श्री पुष्कर राज गौतम	निर्देशक(योजना)	रेडियो नेपाल
१४	श्री उत्तम सिलवाल	कार्यकारी व्यवस्थापक	रा.स.स.
१५	श्री भविन्द्र भुसाल	मुख्य अधिकृत	प्रेस कार्डिनल
१६	श्री पद्मराज पाठक	नि.महानिर्देशक	मुद्रण विभाग
१७	श्री महेन्द्र विष्ट	कार्यकारी अध्यक्ष	नेपाल टेलिकम
१८	श्री नरेश काजी शाक्य	प्रबन्धक	नेपाल टेलिभिजन
१९	श्री मटुक आनन्द वैद्य	प्र.प्रा.अ.	नेपाल टेलिकम
२०	श्री सुरज थापा	प्रमुख योजना महाशाखा	नेपाल टेलिभिजन
२१	श्री ओपेन्द्र शर्मा	महाप्रबन्धक	रा.स.स.
२२	श्री श्यामल अधिकारी	अध्यक्ष	रा.स.स.
२३	श्री कृष्ण मुरारी न्यौपाने	म.नि.	सूचना प्रसारण विभाग
२४	श्री सुनिल पौडेल	कार्यकारी निर्देशक	रा.सू.प्र.के.
२५	हुण्डिराज लामिछाने	निर्देशक	केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग
२६	शंकरलाल श्रेष्ठ	निर्देशक	केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग
२७	दिना नाथ लम्साल	तथ्याङ्क अधिकृत	केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग

ख. संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय

क्र.सं.	नम	पद	कार्यालय
१	श्री यादव प्रसाद कोईराला	सचिव	संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय
२	हुण्डिराज लामिछाने	निर्देशक	केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग
३	अन्जनकुमार मिश्र	उपसचिव	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद् कार्यालय
४	श्री ईश्वर राज गिरी	उपसचिव	संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय

ग. प्रदेश १, विराटनगर

क्र.सं.	सहभागीहरूको नामथर	पद	कार्यालय वा संघसंस्था
१	श्री बलदेव प्रजापती	नि. प्रमुख सचिव	मुख्य मन्त्र तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
४	श्री मनोज घिमिरे	सचिव	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय
५	श्री बद्रीराज हुगाना	सचिव	उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय
६	श्री मिना भण्डारी	माननीय सदस्य	प्रदेश योजना आयोग
३	श्री हुण्डिराज लामिछाने	निर्देशक	के.त.वि.

क्र.सं.	सहभागीहरूको नामथर	पद	कार्यालय वा संघसंस्था
२	श्री अन्जन कुमार श्रेष्ठ	उपसचिव	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
७	श्री उमेश पाण्डे	स.प्र.जि.अ.	जिल्ला प्रशासन कार्यालय
८	श्री अर्जुन निरौला	उपसचिव	प्रदेश सभा सचिवालय
९	श्री रीता खतिवडा	शा.अ.	प्रदेश प्रमुखको कार्यालय
१०	श्री संगिता थुलुङ्ग राई	शा.अ.	प्रदेश योजना आयोग
११	श्री जानुका न्यौपाने	शा.अ.	सामाजिक विकास मन्त्रालय
१२	श्री अनमोलमणी भट्टराई	शा.अ.	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय
१३	श्री प्रदिप भट्टराई	शा.अ.	सामाजिक विकास मन्त्रालय
१४	श्री प्रेमचन्द्र राई	शा.अ.	प्रदेश योजना आयोग
१५	श्री रमेश कुमार देव	प्र.ना.उ.	१ न प्रदेश प्रहरी कार्यालय
१६	श्री उमेश लुईटेल	त.अ.	स्वास्थ्य कार्यालय
१७	श्री दिपक भट्टराई	त.अ.	विराटनगर म.न.पा.
१८	श्री अशोक भट्टराई	निर्देशक	त.का.
१९	श्री सुमन कुमार श्रेष्ठ	सुपरिवेक्षक	त.का.
२०	श्री रेवतीरमण पराजुली	उपसचिव	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय
२१	श्री अनिरुद्र प्रसाद शाह	उपसचिव	उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय
२२	श्री टीकादत्त राई	उपसचिव	मुख्य मन्त्रि तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
२३	श्री अर्जुन निरौला	उपसचिव	प्रदेश सभा सचिवालय
२४	श्री विनोद कुमार श्रेष्ठ	शा.अ.	मुख्य मन्त्रि तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
२५	श्री गंगा बहादुर घर्तिमगर	गणक	त.का.
२६	श्री सन्तोष कुमार लिम्सना	अ. छैठौँ	प्रदेश योजना आयोग
२७	श्री इशवरलाल मण्डल	खरिदार	त.का.
२८	श्री उषा रिजाल	त.अ.	त.का.
२९	श्री तुलसा बराल	सुपरिवेक्षक	त.का.
३०	श्री सुशिला तामाङ्ग	गणक	त.का.
३१	श्री राजकुमार भट्टराई	खरिदार	त.का.
३२	श्री माधव वास्कोटा	अ. सातौँ	मुख्य मन्त्रि तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
३३	श्री राकेश निरौला	अ. आठौँ	उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय
३४	श्री प्रभात घिमिरे	अ. सातौँ	मुख्य मन्त्रि तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
३५	श्री दिपेन्द्र श्रेष्ठ	स.क.अ.	प्रदेश योजना आयोग
३६	श्री केदारनाथ रिजाल	अ.सातौँ	मुख्य मन्त्रि तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
३७	श्री निर्मला नेपाल	ना.सु.	मुख्य मन्त्रि तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
३८	श्री भगवती लम्साल	स.पाचौँ	प्रदेश योजना आयोग
३९	श्री दीपा आचार्य	अ.छैठौँ	प्रदेश योजना आयोग
४०	श्री विटु कार्की	ना.सु.	मुख्य मन्त्रि तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
४१	श्री रमेश श्रेष्ठ	खरिदार	त.का.

घ. प्रदेश २, जनकपुर

क्र.सं.	सहभागीहरूको नामथर	पद	कार्यालय वा संघसंस्था
१	श्री कोमल बहादुर खत्री	नि. प्रमुख सचिव	मुख्य मन्त्रि तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
२	श्री विजय चन्द्र भ्ना	सचिव	भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय
३	श्री पेम कुमार श्रेष्ठ	सचिव	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय
४	श्री पुस्करनाथ घिमिरे	सचिव	भौतिक पूर्वाधार मन्त्रालय
५	श्री दिलिप कुमार ठाकुर	नि. सचिव	सामाजिक विकास मन्त्रालय
६	श्री अरुण कुमार भ्ना	नि. सचिव	आन्तरीक मामिला तथा कानून मन्त्रालय

क्र.सं.	सहभागीहरूको नामथर	पद	कार्यालय वा संघसंस्था
७	श्री प्रेम कुमार श्रेष्ठ	सचिव	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय
८	श्री ढुण्डीराज लामिछाने	निर्देशक	के.त.वि.
९	श्री अञ्जन कुमार श्रेष्ठ	उपसचिव	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
८	श्री प्रविण चौधरी	त.अ.	तथ्याङ्क कार्यालय
१०	श्री कामरेन्द्र वर्मा		भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय
११	श्री राम उद्गार अधिकारी	शा.अ.	भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय
१२	श्री राज कुमार शाह	क.अ.	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय
१३	श्री संजय कुमार महतो	शा.अ.	सामाजिक विकास मन्त्रालय
१४	श्री पारस मणि शाह	क.अ.	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय
१५	श्री ब्रह्म नारायण प्रसाद यादव	ना.सु.	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय
१६	श्री नैमुदिन अन्सारी	ना.सु.	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय
१७	श्री महेन्द्र मण्डल	ले.अ.	प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय
१८	श्री सुरेश कुमार महतो	शा.अ.	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय
१९	श्री नरेश शाह	शा.अ.	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय
२०	श्री सुधिर कुमार भ्ना	क.अ.	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय
२१	श्री ज्योत नारायण यादव	प्र.नि.	दुई नं प्रदेश प्रहरी कार्यालय
२२	श्री तिलक बहादुर सुनार	प्र.नि.	दुई नं प्रदेश प्रहरी कार्यालय
२३	श्री प्रभु नारायण ठाकुर	हे.अ.	सामाजिक विकास मन्त्रालय
२४	श्री विनोद गेलाल	प्रदेश ले.नि.	प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय
२५	श्री विपिन कुमार ठाकुर	अ.आठौं	मुख्य मन्त्र तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
२६	श्री लेखनाथ खतिवडा	प्र.अ.	जिल्ला प्रशासन कार्यालय
२७	श्री दिने शाह	प्र.अ.	जिल्ला प्रशासन कार्यालय

घ. प्रदेश ३, हेटौडा

सि.नं.	सहभागीहरूको नाम थर	पद	कार्यालय वा संघ संस्था
१.	शालिकराम जम्कटेल	का. वा. मुख्य मन्त्री	मन्त्री, आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय
२.	आनन्दराज ढकाल	प्रमुख सचिव	प्रदेश सरकार (मुख्य मन्त्री तथा मन्त्रीपरिषद् कार्यालय)
३.	जे. एन. थपलिया	प्र. सल्लाहाकार मुख्यमन्त्री	मुख्य मन्त्री तथा मन्त्रीपरिषद् कार्यालय
४.	यमुना कंडेल	सदस्य	प्रदेश नीति तथा योजना आयोग
५.	शेर बहादुर बस्नेत	प्र.ना.म.नि.	३ नं. प्रदेश प्रहरी कार्यालय
६.	बालकृष्ण घिमिरे	सचिव	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय
७.	राजकुमार श्रेष्ठ	सचिव	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय
८.	अस्मान तामाङ्ग	प्र. जि. अ.	जिल्ला प्रशासन कार्यालय
९.	शिव कुमार वाग्ने	सचिव	उद्योग, पर्यटन, वन, वातावरण मन्त्रालय
१०.	हरि प्रसाद उपाध्याय	प्रदेश लेखा नियन्त्रक	प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय
११.	अञ्जन न्योपाने	प्रशासकिय प्रमुख	प्रदेश नीति तथा योजना आयोग
१२.	यादवनाथ आचार्य	अधिकृतस्तर आठौं	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय
१३.	निर्मला थापा	उप सचिव	मुख्य मन्त्री तथा मन्त्रीपरिषद् कार्यालय
१४.	लक्ष्मी प्रसाद गौतम	सचिव	मुख्य मन्त्री तथा मन्त्रीपरिषद् कार्यालय
१५.	भगवान अर्याल	प्र. प्र. अ.	हेटौडा उप महानगरपालिका
१६.	दिपेन्द्र सुवेदी	नि. सचिव	सामाजिक विकास मन्त्रालय
१८.	सन्देश सुवेदी	स्वकिय सचिव मा.	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय
१९.	ढुण्डी राज लामिछाने	निर्देशक	केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, काठमाण्डौ
२०.	शंकरलाल श्रेष्ठ	निर्देशक	केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, काठमाण्डौ
२१.	राजेश दास	तथ्याङ्क अधिकृत	तथ्याङ्क कार्यालय, हेटौडा

२२.	विष्णु प्रसाद अधिकारी	सुपरिवेक्षक	तथ्याङ्क कार्यालय, हेटौडा
२३.	विपिन सुवेदी	गणक	तथ्याङ्क कार्यालय, हेटौडा
२४.	दिपेन्द्र थापा	प्र. स. नि.	मुख्य मन्त्रीको कार्यालय
२५.	भाइकाजी बानिया	प्र. स. नि.	मुख्य मन्त्रीको कार्यालय

ड. गण्डकी प्रदेश, पोखरा

सि.नं.	सहभागीहरूको नाम थर	पद	कार्यालय वा संघ संस्था
१.	डा. गिरिधारी शर्मा पौडेल	उपाध्यक्ष	गण्डकी प्रदेश नीति तथा योजना आयोग
२.	नारायण प्रसाद पौडेल	कार्यक्रम निर्देशक	राष्ट्रिय योजना आयोग, काठमाण्डौ
३.	शंकरलाल श्रेष्ठ	निर्देशक	केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, काठमाण्डौ
४.	जगुलाल बस्याल	निर्देशक	तथ्याङ्क कार्यालय, कास्की
५.	डोल नारायण श्रेष्ठ	कम्प्यूटर अधिकृत	केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, काठमाण्डौ
६.	विक्रम सुवेदी	शा.अ.	भूमि व्यवस्था, कृषि, तथा सहकारी मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश
७.	भलक राम सुवेदी	उप सचिव	मुख्य मन्त्री तथा मन्त्री परिषद कार्यालय, गण्डकी प्रदेश
८.	माधव प्रसाद लम्साल	उपसचिव	भूमि व्यवस्था, कृषि, तथा सहकारी मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश
९.	निरन भट्टराई	उपसचिव	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश
१०.	तिलक राम ढकाल	शा.अ.	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश
११.	भीम प्रसाद तिवारी	उपसचिव	सामाजिक विकास मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश
१२.	दामोदर सुवेदी	उपसचिव	सामाजिक विकास मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश
१३.	नवराज बराल	उपसचिव	जिल्ला समन्वय समिति, कास्की
१४.	सिला बराल	शा.अ.	मुख्य मन्त्री तथा मन्त्री परिषद कार्यालय, गण्डकी प्रदेश
१५.	सृजना खनाल	शा.अ.	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश
१६.	निर्मला शर्मा	उपसचिव	पोखरा महानगरपालिका
१७.	राजेन्द्र प्रसाद न्यौपाने	सि.डि.ई.	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश
१८.	जीवन अधिकारी	ई.	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश
१९.	सुमन भट्टराई	शा.अ.	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश
२०.	राजेन्द्र न्यौपाने	अधिकृत	उ.प.व. तथा वातावरण मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश
२१.	डिल्लीराम सिग्देल	उपसचिव	मुख्य मन्त्री तथा मन्त्रीपरिषद कार्यालय, गण्डकी प्रदेश
२२.	ईश्वरी प्रसाद रेग्मी	अधिकृत (दशौ)	उद्योग, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश
२३.	विकाश थापा मगर	अधिकृत (सातौ)	मु.म. तथा म.प. को कार्यालय, गण्डकी प्रदेश
२४.	नन्दलाल पौडेल	अधिकृत (आठौ)	मु.म. तथा म.प. को कार्यालय, गण्डकी प्रदेश
२५.	कोमल शाह	प्र.ना.उ.	न. प्र. का., बैदाम
२६.	कृष्ण प्रसाद आचार्य	अधिकृत (नवौ)	मु.म. तथा म.प. को कार्यालय, गण्डकी प्रदेश
२७.	गंगालाल पोखरेल	प्र.ना.अ.	भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश
२८.	सावित्रा पौडेल	खरिदार	तथ्याङ्क कार्यालय, कास्की
२९.	सरिता शर्मा	गणक	तथ्याङ्क कार्यालय, कास्की
३०.	शिवराज बराल	गणक	तथ्याङ्क कार्यालय, कास्की

च. प्रदेश ५, बुटवल

क्र.सं.	सहभागीहरूको नामथर	पद	कार्यालय वा संघसंस्था
१	श्री तारा प्रसाद भट्टराई	सचिव	मुख्य मन्त्रि तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
२	प्रा.डा. इशवर गौतम	माननीय उपाध्यक्ष	प्रदेश योजना आयोग
३	श्री पुष्पा भुसाल लुईटेल	माननीय सदस्य	प्रदेश योजना आयोग
४	डा. विष्णु प्रसाद गोतम	माननीय सदस्य	प्रदेश योजना आयोग
५	श्री बैकुण्ठ अधिकारी	सचिव	भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय
६	श्री केशवराज आचार्य	सचिव	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय

क्र.सं.	सहभागीहरूको नामथर	पद	कार्यालय वा संघसंस्था
७	श्री टीकाराम अर्याल	नि.सचिव	सामाजिक विकास मन्त्रालय
८	श्री भीमार्जुन पाण्डे	नि.सचिव	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय
९	श्री केशव अर्याल	उपसचिव	सामाजिक विकास मन्त्रालय
१०	श्री जनार्दन पौडेल	उपसचिव	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय
११	श्री जिरञ्जीवि पौडेल	उपसचिव	प्रदेश प्रमुखको कार्यालय
१२	श्री यमकान्त पाण्डेय	उपसचिव	मुख्य मन्त्रि तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
१३	श्री प्रेम गौतम	अ.सातौं	मुख्य मन्त्रि तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
१४	श्री कृष्ण प्रसाद पराजुली	अ.सातौं	मुख्य मन्त्रि तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
१५	श्री सुरेन्द्र भण्डारी	अ.सातौं	मुख्य मन्त्रि तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
१६	श्री माधव शर्मा	अ.सातौं	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय
१७	श्री रमेश अधिकारी	अ.छैटौं	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय
१८	श्री रामचन्द्र अर्याल	अ.आठौं	मुख्य मन्त्रि तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
१९	श्री बद्धिराम बुढाथोकी	स्व.सचिव	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय
२०	श्री डिलाराम पौडेल	स.ब.अ.	उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय
२१	श्री यदुनाथ आचार्य	निर्देशक	रा.यो.आयोग
२२	श्री संज्ञा भण्डारी	शा.अ.	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय
२३	श्री कल्पना अर्याल	शा.अ.	प्रदेश प्रमुखको कार्यालय
२४	श्री धनश्याम नेपाल	लेखा अधिकृत	मुख्य मन्त्रि तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
२५	श्री दीनानाथ लम्साल	त.अ.	के.त.वि.

छ. सुदूरपश्चिम प्रदेश, धनगढी

क्र.सं.	सहभागीहरूको नामथर	पद	कार्यालय वा संघसंस्था
१	श्री नारायण प्रसाद विडारी	प्रमुख सचिव	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रीपरिषद्को कार्यालय
२	श्री गोपाल प्रसाद अर्याल	सचिव	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय
३	श्री किशोर कुमार चौधरी	सचिव	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रीपरिषद्को कार्यालय
४	श्री राजेन्द्र पाण्डे	ले.अ.	भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी विकास मन्त्रालय
५	श्री सुनिल जोशी	क.प्र.अ.	भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी विकास मन्त्रालय
६	श्री कमारी भुवनेश्वरी धामी	त.अ.	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय
७	श्री खगेन्द्र साउद	शा.अ.	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय
८	श्री केशव दत्त जोशी	शा.अ.	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय
९	श्री वीर बहादुर धामी	शा.अ.	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय
१०	श्री रमेशराज भट्टराई	उपसचिव	उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय
११	श्री भरत राज श्रष्ठ	योजना अधिकृत	उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय
१२	श्री विनोद राज पन्त	अधिकृत छैटौं	भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी विकास मन्त्रालय
१४	श्री वीरमान ताम्राकार	अधिकृत	जिल्ला समन्वय समिति, कैलाली
१५	श्री सुरेन्द्र सिंह कार्की	प्रशासकिय अधिकृत	धनगढी उपमहानगरपालिका
१६	श्री गोविन्द प्रसाद न्यौपाने	त.अ.	त.का., कञ्चनपुर
१७	श्री यदुनाथ आचार्य	निर्देशक	रा.यो.आ.
१८	श्री दीनानाथ लम्साल	त.अ.	के.त.वि.

ज. कर्णाली प्रदेशमा, सुर्खेत

क्र.सं.	सहभागीहरूको नामथर	पद	कार्यालय वा संघसंस्था
१	श्री योगेन्द्र शाही	माननीय सदस्य	कर्णाली प्रदेश योजना आयोग
२	श्री बालाराम शर्मा	सचिव	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रीपरिषद्को कार्यालय
३	माननीय राजु नेपाली	अध्यक्ष	सामाजिक विकास समिति, प्रदेश सभा

क्र.सं.	सहभागीहरूको नामथर	पद	कार्यालय वा संघसंस्था
४	माननीय कौशिला खत्री	माननीय सदस्य	प्रदेश सभा
५	माननीय भोवा वि.क.	माननीय सदस्य	प्रदेश सभा
६	माननीय शोशिला शाही	माननीय सदस्य	प्रदेश सभा
७	श्री विनोद कुमार गौतम	नि. सचिव	आन्तरीक मामिला तथा कानून मन्त्रालय
८	श्री हेमराज पोखेल	उपसचिव	शिक्षा विकास निर्देशनालय
९	श्री विष्णु प्रसाद अधिकारी	उपसचिव	सामाजिक विकास मन्त्रालय
१०	श्री चन्द्र प्रकाश कँडेल	अधिकृत छैटौँ	आन्तरीक मामिला तथा कानून मन्त्रालय
११	श्री लोक प्रसाद पौडेल	अधिकृत आठौँ	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय
१२	श्री खेमराज आचार्य	अधिकृत आठौँ	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रीपरिषद्को कार्यालय
१३	श्री होम कुमारी न्यपौने	भु.सं. अ.	भू तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालय
१४	श्री भरत बहादुर बुढा	प्र.स्वक्रिय सचिव	प्रदेश सभा सचिवालय
१५	श्री बखत बहादुर शाही	प्रहरी निरीक्षक	जिल्ला प्रहरी कार्यालय
१६	श्री खेमराज शाही	अधिकृत	भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी विकास मन्त्रालय
१७	श्री सुनिल नेपाली	ले.अ.	वन तथा वातावरण मन्त्रालय
१८	श्री कुमार प्रसाद उपाध्याय	ले.अ.	सामाजिक विकास मन्त्रालय
१९	श्री मान बहादुर सुनार	ले.अ.	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रीपरिषद्को कार्यालय
२०	श्री नारायण प्रसाद शर्मा	लेखा अधिकृत	शिक्षा विकासनिर्देशनालय
२१	श्री बखत बहादुर खड्का	कृ.प्र.अ.	भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी विकास मन्त्रालय
२२	श्री पूर्ण बहादुर थापा	क.प्र.अ.	भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी विकास मन्त्रालय
२३	श्री गोविन्द सुवेदी	कोष नियन्त्रक	को.ले.नि.का.
२४	श्री विनोद आचार्य	त.अ.	स्वास्थ्य सेवा निर्देशनालय
२५	श्री बलवीर सुनार	शा.अ.	शिक्षा विकास निर्देशनालय
२६	श्री राम बहादुर सारु	शा.अ.	सामाजिक विकास मन्त्रालय
२७	श्री टंक प्रकाश लामिछाने	शा.अ.	विरेन्द्रनगर न.पा.
२८	श्री ज्ञानलक्ष्मी चौलागाई	शा.अ.	प्रदृश प्रमुखको कार्यालय
२९	श्री वासुदेश तिवारी	शा.अ.	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रीपरिषद्को कार्यालय
३०	श्री केशव प्रसाद उपाध्याय	शा.अ.	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रीपरिषद्को कार्यालय
३१	श्री लक्ष्मण कँडेल	त.अ.	त.का., सुर्खेत
३२	श्री यदुनाथ आचार्य	निर्देशक	रा.यो.आ.
३३	श्री दीनानाथ लम्साल	त.अ.	के.त.वि